

V-35559

P. Ovidii Nasonis

Metamorphoses

Fasti, Tristia, Sententiae

väljavalikus.

Kahes jaos: I. Tekst, II. Seletused.

Toimetanud

Elmar Kikas

Eesti Tütarlaste Gümnaasiumi ladina keele õpetaja.

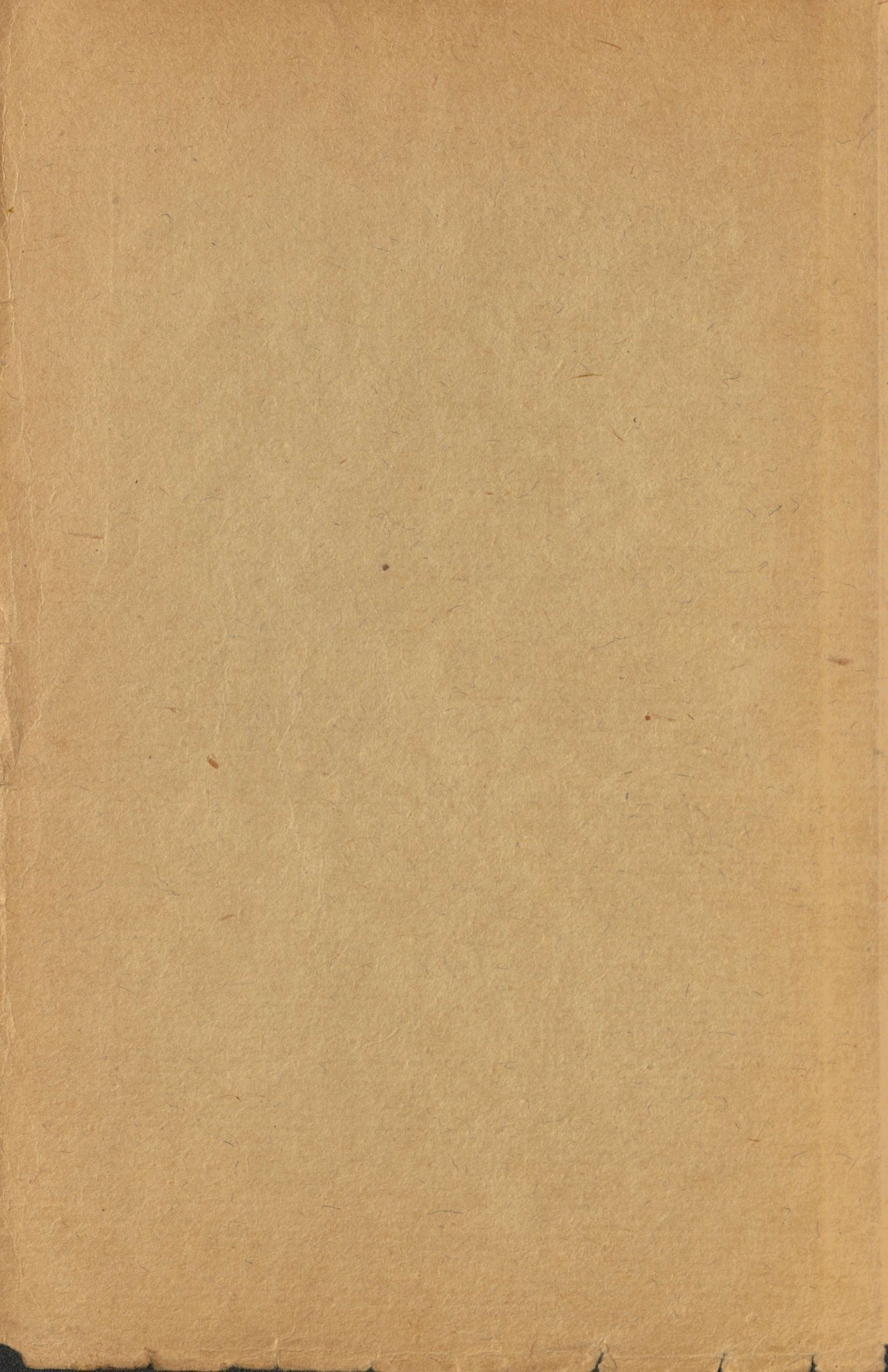
I. Tekst.

Lisadega: Prosoodia, Meetrika, Keele iseärasused, Tõlke kohta käivad näpunäited ja osa kommentaarist.

Hind 90 marka

Kirjastus Aktsia-Selts „Varrak“, Tallinnas 1924.

V-35559

P. Ovidii Nasonis

Metamorphoses

Fasti, Tristia, Sententiae

väljavalikus.

Kahes jaos: I. Tekst, II. Seletused.

Toimetanud

Elmar Kikas

Eesti Tütarlaste Gümnaasiumi ladina keele õpetaja.

I. Tekst.

Lisadega: Prosoodia, Meetrika, Keele iseärasused, Tõlke kohta käivad näpunäited.

Kirjastus Aktsia-Selts „Varrak“, Tallinnas, 1923.

P. Ovidii Nasonis

Metamorphoses

Fasti Tristis Sententia

Voluntatis

Voluntatis I Tab. II Sententia

Voluntatis

Voluntatis

Voluntatis

Voluntatis

Voluntatis

A.-S. „VARRAK'U" trükk, Tartus.

Eessõna.

Käesolevaga ilmub meie koolikirjanduses esimest korda „*P. Ovidii Nasonis Metamorphoses, Fasti, Tristia . . .*“ kahes jaos: 1. *Tekst*, 2. *Seletused*.

Tekst on võetud *Mansteini* väljaandest. Seletused olen püüdnud nii selged ja täielikud anda, et raamat ka väljaspool kooli iseõppijatele kohane oleks. Juurelisatud kaardid ja pildid peavad aitama tõsta geograafilis-mütoloogilist või sisulist arusaamist.

Allikateks on olnud kõige paremad vastavad väljaanded, nagu:

- 1) Haupt — Korn — Müller — Ehwald,
- 2) Otto Stange,
- 3) Martin Fickelscherer,
- 4) J. Netushil,
- 5) Reinhart Suchier j. t.

Peale selle on tarvitatud Siebelis — Polle ja Otto Stange erisõnastikke.

Kõik „Seletustes“ vahest veel puuduvad tundmata sõnad leiab õppija minu toimetusel lähemal ajal ilmuvast „*Ladina-Eesti Sõnastikust*“.

Tartus,
joulukuul 1923.

Elmar Kikas.

1850-18

3573257x

A. METAMORPHOSES.

I. Sissejuhatus (prooemium).

1 In nova fert animus mutatas dicere formas
corpora. Di, coeptis (nam vos mutastis et illas)
aspirate meis primaque ab origine mundi
ad mea perpetuum deducite tempora carmen!

II. Neli maailma-ajajärku.

1 Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo,
sponte sua, sine lege fidem rectumque colebat.
Poena metusque aberant, nec verba minacia fixo
aere legebantur, nec supplex turba timebat
5 iudicis ora sui, sed erant sine iudice tuti.
Nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
montibus in liquidas pinus descenderat undas,
nullaque mortales praeter sua litora norant.
Nondum praecipites cingebant oppida fossae;
10 non tuba directi, non aeris cornua flexi,
non galeae, non ensis erant: sine militis usu
mollia securae peragebant otia gentes.
Ipsa quoque immunis rastroque intacta nec ullis
saucia vomeribus per se dabat omnia tellus;
15 contentique cibus, nullo cogente, creatis
arbutos fetus montanaque fraga legebant
cornaque et in duris haerentia mora rubetis
et, quae deciderant patulā lovis arbore, glandes.

- Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
20 mulcebant Zephyri natos sine semine flores.
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
nec renovatus ager gravidis canebat aristis;
flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
flavâque de viridi stillabant ilice mella.
- 25 Postquam, Saturno tenebrosa in Tartara misso,
sub Iove mundus erat, subiit argentea proles,
auro deterior, fulvo pretiosior aere.
Iuppiter antiqui contraxit tempora veris,
perque hiemes aestusque et inaequales autumnos
30 et breve ver spatium exegit quattuor annum.
Tum primum siccis aëre fervoribus ustus
canduit, et ventis glacies astricta pependit.
Tum primum subire domus. Domus antra fuerunt
et densi frutices et vinetae cortice virgae.
- 35 Semina tum primum longis Cerealia sulcis
obruta sunt, pressique iugo gemuere iuveni.
Tertia post illam successit aenea proles,
saevior ingeniis et ad horrida promptior arma,
non scelerata tamen. De duro est ultima ferro.
- 40 Protinus irrupit venae peioris in aevum
omne nefas: fugere pudor verumque fidesque;
in quorum subire locum fraudesque dolique
insidiaeque et vis et amor sceleratus habendi.
Vela dabant ventis, nec adhuc bene noverat illos
- 45 navita, quaeque diu steterant in montibus altis,
fluctibus ignotis exultavere carinae.
Communemque prius, ceu lumina solis et auras,
cautus humum longo signavit limite mensor.
Nec tantum segetes alimentaue debita dives
- 50 poscebatur humus, sed itum est in viscera terrae,
quasque recondiderat Stygiisque admoverat umbris,
effodiuntur opes, irritamenta malorum.
Iamque nocens ferrum ferroque nocentius aurum
prodierat: prodit Bellum, quod pugnat utroque,
- 55 sanguineaque manu crepitantia concutit arma.

Vivitur ex raptō: non hospes ab hospite tutus,
non socer a genero, fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitio vir coniugis, illa mariti;
lurida terribiles miscent aconīta novercae;
60 filius ante diem patrios inquirīt in annos.
Victa iacet pietas, et virgo caede madentes
ultima caelestum terras Astraea reliquit.

III. Vōitlus gigantidega.

1 Neve foret terris securior arduus aether,
affectasse ferunt regnum caeleste Gigantas
altaque congestos struxisse ad sidera montes.
Tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
5 fulmine et excussit subiecto Pelion Ossae.
Obrūta mole suā cum corpora dira iacerent,
perfusam multo natorum sanguine Terram
immaduisse ferunt calidumque animasse cruorem
et, ne nulla suae stirpis monumenta manerent,
10 in faciem vertisse hominum. Sed et illa propago
contemptrix superūm saevaeque avidissima caedis
et violenta fuit: scires e sanguine natos.

IV. Uputus.

1 Quae pater ut summā vidit Saturnius arce,
ingentes animo et dignas love concipit iras
conciliumque vocat: tenuit mora nulla vocatos.
Est via sublimis, caelo manifesta sereno:
5 lactea nomen habet, candore notabilis ipso.
Hac iter est superis ad magni tecta Tonantis
regalemque domum. Dextrā laevāque deorum
atria nobilium valvis celebrantur apertis;
plebs habitat diversa locis; a fronte potentes

- 10 caelicolae clarique suos posuere penates.
 Hic locus est, quem, si verbis audacia detur,
 haud timeam, magni dixisse Palatia caeli.
 Ergo ubi marmoreo superi sedere recessu,
 celsior ipse loco sceptroque intrixus eburno
- 15 terrificam capitis concussit terque quaterque
 caesariem, cum qua terram, mare, sidera movit.
 Talibus inde modis ora indignantia solvit:
 „Non ego pro mundi regno magis anxius illā
 „tempestate fui, qua centum quisque parabat
- 20 „inicere anguipedum captivo bracchia caelo.
 „Nam quamquam ferus hostis erat, tamen illud ab uno
 „corpore et ex una pendebat origine bellum.
 „Nunc mihi, quā totum Nēreus circumsōnat orbem,
 „perdendum est mortale genus. Per flumina iuro
- 25 „inferā, sub terra Stygio labentia luco,
 „cuncta prius temptata; sed immedicabile vulnus
 „ense recidendum est, ne pars sincēra trahatur.“
 Iamque erat in totas sparsurus fulmina terras;
 sed timuit, ne forte sacer tot ab ignibus aether
- 30 conciperet flammās, longusque ardesceret axis.
 Esse quoque in fati reminiscitur, affore tempus,
 quo mare, quo tellus correptaque regia caeli
 ardeat, et mundi moles operosa laboret.
 Tela reponuntur, manibus fabricata Cycloperum:
- 35 poena placet diversa, genus mortale sub undis
 perdere et ex omni nimbos demittere caelo. X
 Protinus Aeoliis Aquilonem claudit in antris
 et quaecumque fugant inductas flamina nubes,
 emittitque Nōtum. Madidis Notus evolat alis,
- 40 terribilem piceā tectus caligine vultum;
 barba gravis nimbis, cānis fluit unda capillis,
 fronte sedent nebulae, rorant pennaque sinusque;
 utque manu latē pendentia nubila pressit,
 fit fragor; hinc densi funduntur ab aethere nimbi.
- 45 Nuntia lunonis, varios induta colores,
 concipit Iris aquas alimentaue nubibus affert.

Sternuntur segetes, et deplorata coloni-
vota iacent, longique perit labor irritus anni.

Nec caelo contenta suo est Iovis ira, sed illum

50 caeruleus frater iuvat auxiliariis undis.

Convocat hic Amnes; qui postquam tecta tyranni
intravere sui, „Non est hortamine longo

„nunc“, ait, „utendum: vires effundite vestras
„(sic opus est), aperite domos ac, mole remota,

55 „fluminibus vestris totas immittite habenas.“

lusserat. Hi redeunt ac fontibus ora relaxant
et defrenato volvuntur in aequora cursu.

Ipse tridente suo terram percussit; at illa
intremuit motuque vias patefecit aquarum.

60 Exspatiata ruunt per apertos flumina campos,
cumque satis arbusta simul pecudesque virosque
tectaque cumque suis rapiunt penetralia sacris.

Si qua domus marsit potuitque resistere tanto
indeiecta malo, culmen tamen altior huius

65 unda tegit, pressaeque latent sub gurgite tures.

Iamque mare et tellus nullum discrimen habebant:
omnia pontus erant; deerant quoque litora ponto.

Occupat hic collem, cumbā sedet alter aduncā
et ducit remos illic, ubi nuper ararat;

70 ille suprā segetes aut mersae culmina villae
navigat, hic summā piscem depren dit in ulmo.

Figitur in viridi, si fors tulit, ancora prato,
aut subiecta terunt curvae vineta carinae.

Et, modō quā graciles gramen carpsere capellae,

75 nunc ibi deformes ponunt sua corpora phocae.

Mirantur sub aqua lucos urbesque domosque

Nereides, silvasque tenent delphines et altis

incursant ramis agitataque robora pulsant.

Nat lupus inter oves, fulvos vehit unda leones,

80 unda vehit tigres, nec vires fulminis apro,

crura nec ablato prosunt velocia cervo;

quaesitisque diu ferris, ubi sistere detur,

in mare lassatis volūcris vaga decidit alis.

Obruerat tumulos immensa licentia ponti,
85 pulsabantque novi montana cacumina fluctus.
Maxima pars undā rapitur; quibus unda pepercit,
illos longa domant inōpi ieiunia victu.

V. Deucalion ja Pyrrha.

1 Separat Aonios Oetaeis Phocis ab arvis,
terra ferax, dum terra fuit, sed tempore in illo
pars maris et lātus subitarum campus aquarum.
Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus,
5 nomine Parnāsus, superantque cacumina nubes.
Hic ubi Deucalion (nam cetera texerat aequor)
cum consorte tori parvā rate vectus adhaesit,
Corycidas Nymphas et numina montis adorant
fatidicamque Themis, quae tunc oracla tenebat.
10 Non illo melior quisquam nec amantior aequi
vir fuit, aut illā metuentior ulla deorum.
Iuppiter ut liquidis stagnare paludibus orbem
et superesse virum de tot modo milibus unum,
et superesse videt de tot modo milibus unam,
15 innocuos ambōs, cultores numinis ambos,
nubila disiecit, nimbisque Aquilone remotis
et caelo terras ostendit et aethera terris.
Nec maris ira manet, positoque tricuspide telo
mulcet aquas rector pelagi, supraque profundum
20 exstantem atque umeros innato murice tectum
caeruleum Tritōna vocat, conchaeque sonanti
inspirare iubet fluctusque et flumina signo
iam revocare dato. Cava bucina sumitur illi,
tortilis, in latum quae turbine crescit ab imo,
25 bucina, quae, medio concepit ubi aëra ponto,
litora voce replet sub utroque iacencia Phoebō.
Tunc quoque, ut ōra dei madidā rorantia barbā
contigit et cecinit iussos inflata receptus,
omnibus audita est telluris et aequoris undis,

- 30 et, quibus est undis audita, coërcuit omnes.
Flumina subsidunt, collesque exire videntur;
iam mare litus habet, plenos capit alveus amnes;
surgit humus, crescunt loca decrescentibus undis.
Postque diem longam nudata cacumina silvae
35 ostendunt limumque tenent in fronde relictum.
    Redditus orbis erat. Quem postquam vidit inanem
    et desolatatas agere alta silentia terras,
    Deucalion lacrimis ita Pyrrham affatur obortis:
    „O soror, o coniunx, o femina sola superstes,
40 „quam commune mihi genus et patruelis origo,
    „deinde torus iunxit, nunc ipsa pericula iungunt,
    „terrarum, quascumque vident occasus et ortus,
    „nos duo turba sumus; possedit cetera pontus.
    „Haec quoque adhuc vitae non est fiducia nostrae
45 „certa satis; terrent etiam nunc nubila mentem.
    „Quis tibi, si sine me fatis erepta fuisses,
    „nunc animus, miseranda, foret? quo sola timorem
    „ferre modo posses? quo consolante doleres?
    „Namque ego, crede mihi, si te quoque pontus haberet,
50 „te sequerer, coniunx, et me quoque pontus haberet.
    „O utinam possem populos reparare paternis
    „artibus atque animas formatae infundere terrae!
    „Nunc genus in nobis restat mortale duobus
    „(sic visum est superis) hominumque exempla manemus.“
55   Dixerat, et flebant. Placuit caeleste precari
    numen et auxilium per sacras quaerere sortes.
    Nulla mora est: adeunt pariter Cephisidas undas,
    ut nondum liquidas, sic iam vada nota secantes.
    Inde ubi libatos irroravere liquores
60 vestibus et capiti, flectunt vestigia sanctae
    ad delubra deae, quorum fastigia turpi
    pallebant musco stabantque sine ignibus arae.
    Ut templi tetigere gradus, procumbit uterque
    pronus humi gelidoque pavens dedit oscula saxo,
65 atque ita „Si precibus,“ dixerunt, „numina iustis
    „victa remollescunt, si flectitur ira deorum,

„dic, Themī, quā generis damnū reparabile nostri
„arte sit, et mersis fer opem, mitissima, rebus.“

Mota dea est sortemque dedit: „Discedite templo

70 „et velate caput cinctasque resolvite vestes,
„ossaque post tergum magnae iactate parentis.“

Obstipuere diu, rumpitque silentia voce

Pyrrha prior iussisque deae parere recusat,
detque sibi veniam, pavido rogat ore, pavetque

75 laedere iactatis maternas ossibus umbras.

Interea repetunt caecis obscura latebris
verba datae sortis secum inter seque volutant.

Inde Prōmethēdes placidis Epimethida dictis
mulcet et „Aut fallax“, ait, „est sollertia nobis,

80 „aut pia sunt nullumque nefas oracula suadent.

„Magna parens terra est; lapides in corpore terrae
„ossa reor dici; iacere hos post terga iubemur.“

Coniugis augurio quamquam Titania mota est,
spes tamen in dubio est: adeo caelestibus ambo

85 diffidunt monitis. Sed quid temptare nocebit?

Discedunt velantque caput tunicasque recingunt
et iussos lapides sua post vestigia mittunt.

Saxa (quis hoc credat, nisi sit pro teste vetustas?)
ponere duritiem coepere suumque rigorem

90 mollirique morā mollitaque ducere formam.

Mox, ubi creverunt naturaque mitior illis

contigit, ut quaedam, sic non manifesta videri
forma potest hominis, sed, utī de marmore coepto,
non exacta satis rudibusque simillima signis.

95 Quae tamen ex illis aliquo pars umida suco

et terrena fuit, versa est in corporis usum;
quod solidum est flectique nequit, mutatur in ossa;
quae modō vena fuit, sub eodem nomine mansit:

inque brevi spatio superiorum numine saxa,

100 missa viri manibus, faciem traxere virorum,

et de femineo reparata est femina iactu.

Inde genus durum sumus experiensque laborum
et documenta damus, qua simus origine nati.

VI. Pyramus ja Thisbe.

- 1 Pyramus et Thisbe, iuvenum pulcherrimus alter,
altera, quas oriens habuit, praelata puellis,
contiguas tenuere domos, ubi dicitur altam
coccilibus muris cinxisse Semiramis urbem.
- 5 Notitiam primosque gradus vicinia fecit,
tempore crevit amor; taedae quoque iure coissent,
sed vetuere patres. Quod non potuere vetare,
ex aequo captis ardebant mentibus ambo.
Conscius omnis abest; nutu signisque loquuntur;
- 10 quoque magis tegitur, tectus magis aestuat ignis.
Fissus erat tenui rimam, quam duxerat olim,
cum fieret, paries domui communis utriusque.
Id vitium, nulli per saecula longa notatum,
(quid non sentit amor?) primi vidistis, amantes,
- 15 et vocis fecistis iter, tutaeque per illud
murmure blanditiae minimo transire solebant.
Saepe, ubi constiterant hinc Thisbe, Pyramus illinc,
inque vices fuerat captatus anhelitus oris,
„Invide“, dicebant, „paries, quid amantibus obstas?
- 20 „Quantum erat, ut sineres toto nos corpore iungi,
„aut hoc si nimium, vel ad oscula danda pateres!
„Nec sumus ingrati: tibi nos debere fatemur,
„quod datus est verbis ad amicas transitus aures.“
Talia diversam nequiquam sede locuti
- 25 sub noctem dixere „vale“ partique dedere
oscula quisque suae, non pervenientia contra.
Postera nocturnos aurora removerat ignes,
solque pruinosas radiis siccaverat herbas:
ad solitum coiere locum. Tum murmure parvo
- 30 multa prius questi, statuunt, ut nocte silenti
fallere custodes foribusque excedere temptent,
cumque domo exierint, urbis quoque tecta relinquant;
neve sit errandum lato spatiantibus arvo,
convenient ad busta Nini lateantque sub umbra
- 35 arboris: arbor ibi, niveis uberrima pomis

(ardua morus erat) gelido contermina fonti.
Pacta placent, et lux, tarde discedere visa,
praecipitatur aquis, et aquis nox exit ab isdem.

Callida per tenebras versato cardine Thisbe
40 egreditur fallitque suos, adopertaque vultum
pervenit ad tumulum dictaque sub arbore sedit:
audacem faciebat amor. Venit ecce recenti
caede leaena boum spumantes oblita rictus,
depositura sitim vicini fontis in unda.

45 Quam procul ad lunae radios Babylonia Thisbe
vidit et obscurum trepido pede fugit in antrum,
dumque fugit, tergo velamina lapsa reliquit.
Ut lea saeva sitim muliã compescuit undã,
dum redit in silvas, inventos forte sine ipsa

50 ore cruentato tenues laniavit amictus.

Serius egressus vestigia vidit in alto
pulvere certa ferae totoque expalluit ore
Pyramus. Ut vero vestem quoque, sanguine tinctam,
repperit, „Una duos“, inquit, „nox perdet amantes,

55 „e quibus illa fuit longã dignissima vitã.

„Nostra nocens anima est: ego te, miseranda, peremi,
„in loca plena metus qui iussi nocte venires,
„nec prior huc veni. Nostrum divellite corpus
„et scelerata fero consumite viscera morsu,

60 „o quicumque sub hac habitatis rupe, leones!

„Sed timidi est optare necem.“ — Velamina Thisbes
tollit et ad pactae secum fert arboris umbram.

Utque dedit notae lacrimas, dedit oscula vesti,

„Accipe nunc“, inquit, „nostri quoque sanguinis haustus!“

65 Quoque erat accinctus, demisit in ilia ferrum,
nec mora, ferventi moriens e vulnere traxit.

Ut iacuit resupinus humo, cruor emicat alte,
non aliter, quam cum vitiato fistula plumbo
scinditur et tenui stridente foramine longas

70 eiaculatur aquas atque ictibus aëra rumpit.

Arborei fetus aspergine caedis in atram
vertuntur faciem, madefactaque sanguine radix

puniceo tingit pendentia mora colore.

Ecce, metu nondum posito, ne fallat amantem,

75 illa redit iuvenemque oculis animoque requirit,
quantâque vitarit narrare pericula gestit.

Utque locum et visâ cognoscit in arbore formam,
sic facit incertam pomi color: haeret, an haec sit.

Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
80 membra solum retroque pedem tulit oraque buxo
pallidiora gerens exhorruit aequoris instar,
quod tremit, exiguâ cum summum stringitur aurâ,
Sed postquam remorata suos cognovit amores,
percutit indignos claro plangore lacertos

85 et, laniata comas amplexaque corpus amatum,
vulnera supplevit lacrimis fletumque crûori
miscuit et, gelidis in vultibus oscula figens,
„Pyrame“, clamavit, „quis te mihi casus ademit?
„Pyrame, responde: tua te carissima Thisbe

90 „nominat! Exaudi vultusque attolle iacentes!“

Ad nomen Thisbes oculos, iam morte gravatos,
Pyramus erexit, visâque recondidit illâ.

Quae postquam vestemque suam cognovit et ense
vidit ebur vacuum, „Tua te manus“, inquit, „amorque

95 „perdidit, infelix. Est et mihi fortis in unum
„hoc manus, est et amor: dabit hic in vulnera vires.

„Persequar extinctum letique miserrima dicar
„causa comesque tui; quique a me morte revelli
„heu solâ poteras, poteris nec morte revelli.

100 „Hoc tamen amborum verbis estote rogati,
„o multum miseri meus illiusque parentes,
„ut, quos certus amor, quos hora novissima iunxit,
„componi tumulo non invidetis eodem.

„At tu, quae ramis arbor miserabile corpus

105 „nunc tegis unius, mox es tectura duorum,
„signa tene caedis pullosque et luctibus aptos
„semper habe fetus, gemini monumenta cruoris.“

Dixit et aptato pectus mucrone sub imum
incubuit ferro, quod adhuc a caede tepebat.

- 110 Vota tamen tetigere deos, tetigere parentes;
nam color in pomo est, ubi permaturuit, ater;
quodque rogis superest, unā requiescit in urna.

VIa. Niobe.

- 1 Lydia tota fremit, Phrygiaeque per oppida facti
rumor it et magnum sermonibus occupat orbem.
Ante suos Niöbe thalamos cognoverat illam,
tum cum Maeoniam virgo Sipylumque colebat;
- 5 nec tamen admonita est poenā popularis Arachnes
cedere caelitibus verbisque minoribus uti.
Multa dabant animos: sed enim nec coniugis artes
nec genus amborum magnique potentia regni
sic placuere illi, quamvis ea cuncta placerent,
- 10 ut sua progenies; et felicissima matrum
dicta foret Niobe, si non sibi visa fuisset.
Nam sata Tiresiā venturi praescia Manto
per medias fuerat, divino concita motu,
vaticinata vias: „Ismenides, ite frequentes
- 15 „et date Latonae Latönigenisque duobus
„cum prece tura piā lauroque innectite crinem:
„ore meo Latona iubet.“ Paretur, et omnes
Thebaïdes iussis sua tempora frondibus ornant
turaque dant sanctis et verba precantia flammis.
- 20 Ecce venit comitum Niobe celeberrimā turbā,
vestibus intexto Phrygiis spectabilis auro
et, quantum ira sinit, formosa; movensque decoro
cum capite immissos umerum per utrumque capillos
constitit, utque oculos circumtulit alta superbos,
- 25 „Quis furor, auditos“, inquit, „praeponere visis
„caelestes? aut cur colitur Latona per aras,
„numen adhuc sine ture meum est? Mihi Tantalus auctor,
„cui licuit soli superiorum tangere mensas;
„Pleïadum soror est genitrix mea; maximus Atlas
- 30 „est avus, aetherium qui fert cervicibus axem;
„Iuppiter alter avus; socero quoque gloriior illo.

- „Me gentes metuunt Phrygiae, me regia Cadmi
 „sub domina est, fidibusque mei commissa mariti
 „moenia cum populis a meque viroque reguntur.
- 35 „In quamcumque domus adverti lumina partem,
 „immensae spectantur opes. Accedit eodem
 „digna deā facies. Huc natas adice septem
 „et totidem iuvenes et mox generosque nurusque.
 „Quaerite nunc, habeat quam nostra superbia causam,
- 40 „nescio quoque audete satam Titanida Coeo
 „Latonam praeferre mihi, cui maxima quondam
 „exiguam sedem pariturae terra negavit!
 „Nec caelo nec hūmo nec aquis dea vestra recepta est:
 „exsul erat mundi, donec miserata vagantem
- 45 „„Hospita tu terris erras, ego“, dixit, „in undis“,
 „instabilemque locum Delos dedit. Illa duorum
 „facta parens: uteri pars haec est septima nostri.
 „Sum felix: quis enim negēt hoc? felixque manebo:
 „hoc quoque quis dubitet? tutam me copia fecit.
- 50 „Maior sum, quam cui possit Fortuna nocere;
 „multaque ut ēripiat, multo mihi plura relinquet.
 „Excessēre metum mea iam bona. Fingite demi
 „huic aliquid populo natorum posse meorum,
 „non tamen ad numerum redigar spoliata duorum,
- 55 „Latonae turbam; quā quantum distat ob orba?
 „Ite, satis pro re sacri est; laurumque capillis
 „ponite!“ Deponunt infectaque sacra relinquunt,
 quodque licet, tacito venerantur murmure numen.
- Indignata dea est summoque in vertice Cynthi
- 60 talibus est dictis geminā cum prole locuta:
 „En ego, vestra parens, vobis animosa creatis,
 „et, nisi lunoni, nulli cessura dearum,
 „an dea sim, dubitor perque omnia saecula cultis
 „arceor, o nati, nisi vos succurritis, aris.
- 65 „Nec dolor hic solus: diro convicia facto
 „Tantalus adiecit vosque est postponere natis
 „ausa suis et me (quod in ipsam rēcidat!) orbam
 „dixit et exhibuit linguam scelerata paternam“.

Adiectura preces erat his Latona relatis:

70 „Desine“, Phoebus ait, „poenae mora longa querella est;“
dixit idem Phoebe; celerique per aëra lapsu
contigerant tecti Cadmeïda nubibus arcem.

Planus erat lateque patens prope moenia campus,
assidujs pulsatus equis, ubi turba rotarum
75 duraque mollierat subiectas ungula glaebas.

Pars ibi de septem genitis Amphionē fortes
conscendunt in equos Tyrioque rubentia suco
terga premunt auroque graves moderantur habenas.

E quibus Ismenos, dum certum flectit in orbem
80 quadrupedis cursus spumantiaque ora coërcet,
„Ei mihi!“ conclamat medioque in pectore fixa
tela gerit, frenisque manu moriente remissis,
in latus a dextro paulatim defluit armo.

Proximus, audito sonitu per inane pharetrae,
85 frena dabat Sipyly: veluti cum praescius imbris
nube fugit visā pendentiaque undique rector
carbasa dēducit, ne quā levis effluat aura.

Frena dabat: dantem non ēvitabile telum
consequitur, summāque tremens cervice sagitta
90 haesit, et exstabat crudum de gutture ferrum.
Ille, ut erat, pronus per colla admissa iubasque
volvitur et calido tellurem sanguine foedat.

Phaedimus infelix et aviti nominis heres
Tantalus, ut solito finem imposuere labori,
95 transierant ad opus nitidae iuvenale palaestrae;
et iam contulerant arto luctantia nexu
pectora pectoribus, cum tento concita nervo,
sicut erant iuncti, traiecit utrumque sagitta.
Ingemuere simul, simul incurvata dolore
100 membra solo posuere, simul suprema iacentes
lumina versarunt, animam simul exhalarunt.

Aspicit Alphēnor laniataque pectora plangens
advolat, ut gelidos complexibus adlevet artus,
inque pio cadit officio; nam Delius illi
105 intima fatifero rupit praecordia ferro.

- Quod simul eductum, pars est pulmonis in hamis
erūta, cumque animā cruor est effusus in auras.
At non intonsum simplex Damasichthona vulnus
afficit. Ictus erat, quā crus esse incipit et quā
- 110 mollia nervosus facit internodia poples;
dumque manu temptat trahere exitiabile telum,
altera per iugulum pennis tenus acta sagitta est.
Expulit hanc sanguis seque ei aculatus in altum
emicat et longe terebratā prosilit aurā.
- 115 Ultimus Ilioneus non profectura precando
bracchia sustulerat „Di“ que „o communiter omnes“,
dixerat, ignarus non omnes esse rogandos,
„parcite!“ Motus erat, cum iam revocabile telum
non fuit, Arcitēnsis; minimo tamen occidit ille
- 120 vulnere, non alte percusso corde sagittā.
Fama mali populique dolor lacrimaeque suorum
tam subitae matrem certam fecere ruinae,
mirantem potuisse irascentemque, quod ausi
hoc essent superi, quod tantum iuris haberent.
- 125 Nam pater Amphion ferro per pectus adacto
finierat moriens pariter cum luce dolorem.
Heu, quantum haec Niobe Niobe distabat ab illa,
quae modo Lātōis populum summoverat aris
et mediam tulerat gressus resupina per urbem,
- 130 invidiosa suis: at nunc miseranda vel hosti!
Corporibus gelidis incumbit et ordine nullo
oscula dispensat natos suprema per omnes.
A quibus ad caelum liventia bracchia tollens
„Pascere, crudelis, nostro, Latona, dolore,
135 „pascere“, ait, „satieque meo tua pectora luctu!
„Efferor! Exsulta victrixque inimica triumphat! —
„Cur autem victrix? Miserae mihi plura supersunt,
„quam tibi felici: post tot quoque funera vinco“.
- Dixerat, et sonuit contento nervus ab arcu:
- 140 qui praeter Nioben unam conterruit omnes.
Illa malo est audax. Stabant cum vestibus atris
ante toros fratrum, demisso crine, sorores.

- E quibus una, trahens haerentia viscere tela,
 imposito fratri moribunda relanguit ore.
- 145 Altera, solarī miseram conata parentem,
 conticuit subito duplicataque vulnere caeco est.
 Haec frustra fugiens collabitur, illa sorori
 immoritur; latet haec, illam trepidare videres.
 Sexque datis leto diversaque vulnera passis,
- 150 ultima restabat; quam toto corpore mater,
 tota veste tegens, „Unam minimamque relinque!
 „De multis minimam posco“, clamavit, „et unam!“
 Dumque rogat, pro qua rogat, occidit. Orba resedit
 exanimes inter natos natasque virumque
- 155 deriguitque malis: nullos movet aura capillos,
 in vultu color est sine sanguine, lumina maestis
 stant immota genis: nihil est in imagine vivum.
 Ipsa quoque interius cum duro lingua palato
 congelat, et venae desistunt posse moveri,
- 160 nec flecti cervix, nec brachia reddere motus,
 nec pes ire potest: intra quoque viscera saxum est.
 Flet tamen et, validi circumdata turbine venti,
 in patriam rapta est. Ibi fixa cacumine montis,
 liquitur, et lacrimas etiam nunc marmora manant.

VIb. Lūükia talupoegade übermuutmīne konnadeks.

- 1 Tunc vero cuncti manifestam numinis iram
 femina virque timent, cultuque impensius omnes
 magna gemelliparae venerantur numina divae.
 Utque fit, a facto propiore priora renarrant.
- 5 E quibus unus ait: „Lyciae quoque fertilis agris
 non impune deam veteres sprevere coloni.
 Res obscura quidem est ignobilitate virorum,
 mira tamen. Vidi praesens stagnumque locumque
 prodigio notum. Nam me iam grandior aevo

- 10 impatiensque viae genitor deducere lectos
 iusserat inde boves, gentisque illius eunti
 ipse ducem dederat. Cum quo dum pascua lustrō,
 ecce lacu medio sacrorum nigrā favillā
 arā vetus stabat, tremulis circumdata cannis.
- 15 Restitit et pavidō „faveas mihi“ murmure dixit
 dux meus; et simili „faveas“ ego murmure dixi.
 Nāiadum Faunine foret tamen ara, rogabam,
 indigenaeve dei. Cum talia rettulit hospes:
 „Non hac, o iuvenis, montanum numen in ara est.
- 20 „Illa suam vocat hanc, cui quondam regia coniunx
 „orbem interdixit, quam vix erratica Delos
 „orantem accepit, tum cum levis insula nabat.
 „Illic incumbens cum Palladis arbore palmae
 „edidit invitā geminos Latona novercā.
- 25 „Hinc quoque lunonem fugisse puerpera fertur
 „inque suo portasse sinu, duo numina, natos.
 „Iamque Chimaeriferae, cum sol gravis ureret arva,
 „finibus in Lyciae longo dea fessa labore
 „sidereo siccata sitim collegit ab aestu:
- 30 „Uberaque ebiberant avidi lactantia nati.
 „Forte lacum mediocris aquae prospexit in imis
 „vallibus. Agrestes illic fruticosa legebant
 „vimina cum iuncis gratamque paludibus ulvam.
 „Accessit positoque genu Titania terram
- 35 „pressit, ut hauriret gelidos potura liquores.
 „Rustica turba vetat. Dea sic affata vetantes:
 „„Quid prohibetis aquis? usus communis aquarum est.
 „„Nec solem proprium natura nec aëra fecit
 „„nec tenues undas: ad publica munera veni.
- 40 „„Quae tamen ut detis, supplex peto. Non ego nostros
 „„abluere hic artus lassataque membra parabam,
 „„sed relevare sitim. Caret os umore loquentis,
 „„et fauces arent, vixque est via vocis in illis.
 „„Haustus aquae mihi nectar erit, vitamque fatebor
- 45 „„accepisse simul: vitam dederitis in unda.
 „„Hi quoque vos moveant, qui nostro bracchia tendunt

- „parva sinu.“ Et casu tendebant bracchia nati.
 „Quem non blanda deae potuissent verba movere?
 „Hi tamen orantem perstant prohibere, minasque,
 50 „ni procul abscedat, conviciaque insuper addunt.
 „Nec satis est: ipsos etiam pedibusque manuque
 „turbavere lacus, imoque e gurgite mollem
 „huc illuc limum saltu movere maligno.
 „Distulit ira sitim. Neque enim iam filia Coei
 55 „supplicat indignis nec dicere sustinet ultra
 „verba minora deā, tollensque ad sidera palmas
 „„Aeternum stagno“ dixit „vivatis in isto!“
 „Eveniunt optata deae. Iuvat esse sub undis
 „et modo totā cavā submergere membrā palude,
 60 „nunc proferre caput, summo modo gurgite nare,
 „saepe super ripam stagni consistere, saepe
 „in gelidos resilire lacus. Et nunc quoque turpes
 „litibus exercent linguas, pulsoque pudore,
 „quamvis sint sub aqua, sub aqua maledicere temptant
 65 „Vox quoque iam rauca est, inflataque colla tumescunt,
 „ipsaque dilatant patulos convicia rictus.
 „Terga caput tangunt; colla intercepta videntur;
 „spina viret; venter, pars maxima corporis, albet:
 „limosoque novae saliunt in gurgite ranae.““

VII. Daedalus ja Icarus.

1 Daedalus interea, Creten longumque perosus
 exsilium tactusque loci natalis amore,
 clausus erat pelago. „Terras licet“, inquit, „et undas
 „obstruat, at caelum certē patet: ibimus illac.

5 „Omnia possideat, non possidet aëra Minos.“

Dixit et ignotas animum dimittit in artes
 naturamque novat. Nam ponit in ordine pennas,
 ut clivo crevisse putes: sic rustica quondam
 fistula disparibus paulatim surgit avenis.

- 10 Tum lino medias et ceris alligat imas
atque ita compositas parvo curvamine flectit,
ut veras imitetur aves. Puer Icarus una
stabat et, ignarus sua se tractare pericla,
ore renidenti modō, quas vaga moverat aura,
15 captabat plumas, flavam modo pollice ceram
mollibat lusuque suo mirabile patris
impediebat opus. Postquam manus ultima coeptis
imposita est, geminas opifex libravit in alas
ipse suum corpus motāque pendit in aura.
- 20 Instruct et natum „Medio“ que „ut limite curras,
„Icare“, ait, „moneo, ne, si demissior ibis,
„unda gravet pennas, si celsior, ignis adurat:
„inter utrumque vola. Nec te spectare Booten
„aut Helicēn iubeo strictumque Oriōnis ensem:
25 „me duce carpe viam!“ Pariter praecepta volandi
tradit et ignotas umeris accommodat alas.
- Inter opus monitusque genae maduere seniles,
et patriae tremuere manus. Dedit oscula nato
non iterum repetenda suo pennisque levatus
30 ante volat comitique timet, velut ales, ab alto
quae teneram prolem produxit in aera nido:
hortaturque sequi damnosaque erudit artes
et movet ipse suas et nati respicit alas.
Hos aliquis, tremulā dum captat harundine piscēs,
35 aut pastor baculo stivāve innixus arator
vidit et obstipuit, quique aethera carpere possent,
credidit esse deos. Et iam Iunoniā laevā
parte Samos (fuerant Delosque Parosque relictæ),
dextrā Lebinthus erat fecundāque melle Calymne:
40 cum puer audaci coepit gaudere volatu
deseruitque ducem caelique cupidine tractus
altius egit iter. Rapidi vicinia solis
mollit odōratas, pennarum vincula, ceras.
Tabuerant cerae: nudos quatit ille lacertos
45 remigioque carens non ullas percipit auras;
oraque caeruleā, patrium clamantia nomen,

excipiuntur aquā, quae nomen traxit ab illo.
At pater infelix, nec iam pater, „Icare!“, dixit,
„Icare“, dixit, „ubi es? qua te regione requiram?“
50 „Icare!“ dicebat: pennas aspexit in undis
devovitque suas artes corpusque sepulcro
condidit; et tellus a nomine dicta sepulti.

VIIa. Philemon ja Baucis.

- 1 Ante omnesque Lelex, animo maturus et aevo,
sic ait: „Immensa est finemque potentia caeli
„non habet, et quidquid superī voluēre, peractum est.
„Quoque minus dubites, tiliae contermina quercus
2 „collibus est Phrygiis, modico circumdāta muro.
„Iipse locum vidi; nam me Pelopeīa Pitheus
„misit in arva, suo quondam regnata parenti.
„Haud procul hinc stagnum est, tellus habitabilis olim,
„nunc celēbres mergis fulicisque palustribus undae,
10 „Iuppiter huc specie mortali, cumque parente
„venit Atlantiādes positis caducifer alis.
„Mille domos adiēre, locum requiemque petentes:
„mille domos clausēre serae. Tamen una recepit,
„parva quidem, stipūlis et cannā tectā palustri,
15 „sed pia Baucis anus parīlique aetate Philemon
„illā sunt annis iuncti iuvenalibus, illā
„consenuēre casā paupertatemque fatendo
„effecēre levem nec iniquā mente ferendo.
„Nec refert, dominos illic famulosne requiras:
20 „tota domus duo sunt, idem parentque iubentque.
„Ergo ubi caelicolae parvos tetigēre penates
„summissoque humiles intrarunt vertice postes,
„membra senex posito iussit relevare sedili,
„quo super iniecit textum rude sedula Baucis.
25 „Inde foco tepidum cinerem dimovit et ignes
„suscitat hēsternos foliisque et cortice sicco
„nutrit et ad flammās animā producit anili;

- „multifidasque faces ramaliaque arida tecto
 „detulit et minuit parvoque admovit aëno ;
 30 „quodque suus coniunx riguo collegerat horto,
 „truncat holus foliis. Furcā levat ille bicorni
 „sordida terga suis, nigro pendentia tigno,
 „servatoque diu resecat de tergore partem
 „exiguam sectamque domat ferventibus undis.
- 35 „Intereā medias fallunt sermonibus horas
 „sentiriūque moram prohibent. Erat alveus illic
 „fagineus, durā clavo suspensus ab ansā.
 „Is tepidis impletur aquis artusque fovendos
 „accipit. In medio torus est de mollibus ulvis,
- 40 „impositus lecto spondā pedibusque salignis.
 „Vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo
 „sternere consuerant; sed et haec vilisque vetusque
 „vestis erat, lecto non indignanda saligno.
 „Accubuēre dei. Mensam succincta tremensque
- 45 „ponit anus; mensae sed erat pes tertius impar :
 „testa parem fecit. Quae postquam subdita clivum
 „sustulit, aequatam mentae tersēre virentes.
 „Ponitur hic bicolor sincērae baca Minervae
 „conditaque in liquidā corna autumnalia faece
- 50 „intibaque et rādix et lactis massa coacti
 „ovaque, non acri leviter versatā favillā :
 „omnia fictilibus. Post haec caelatus eodem
 „sistitur argento crater fabricataque fago
 „pocula, quā cavā sunt, flaventibus illita ceris.
- 55 „Parva mora est, epulasque foci misēre calentes ;
 „nec longae rursus referuntur vina senectae
 „dantque locum mensis paulum seducta secundis.
 „Hic nux, hic mixta est rugosis carica palmis,
 „prunaque et in patulis redolentia mala canistris
- 60 „et de purpureis collectae vitibus uvae.
 „Candidus in medio favus est. Super omnia vultus
 „accessere boni nec iners pauperque voluntas.
 „Interea totiens haustum cratēra repleri
 „sponte sua per seque vident succrescere vina.

- 65 „Attoniti novitate, pavent manibusque supinis
 „conciunt Baucisque preces timidusque Philemon
 „et veniam dapibus nullisque paratibus orant.
 „Unicus anser erat, minimae custodia villae;
 „quem dis hospitibus domini mactare parabant.
- 70 „Ille celer pennā tardos aetate fatigat
 „eluditque diu, tandemque est visus ad ipsos
 „confugisse deos. Superi vetuere necari
 „„Di“ que „sumus“, meritasque luet vicinia poenas
 „„impia“ dixerunt; „vobis immunibus huius
- 75 „esse mali dabitur, modō vestra relinquit tecta
 „ac nostros comitate gradus et in ardua montis
 „ite simul.“ Parent ambō baculisque levati
 „nituntur longo vestigia ponere clivo.
 „Tantum aberant summo, quantum semel ire sagitta
- 80 „missa potest: flexere oculos et mersa palude
 „cetera prospiciunt, tantum sua tecta manere.
 „Dumque ea mirantur, dum deflent fata suorum,
 „illa vetus, dominis etiam casa parva duobus
 „vertitur in templum: furcas subire columnae,
- 85 „stramina flavescent, aurataque tecta videntur
 „caelataeque fores adopertaque marmore tellus.
 „Talia tum placido Saturnius edidit ore:
 „„Dicite, iuste senex et femina, coniuge iusto
 „„digna, quid optetis“. Cum Baucide pauca locutus,
- 90 iudicium superis aperit commune Philemon:
 „„Esse sacerdotes delubraque vestra tueri
 „„poscimus; et quoniam concordēs egimus annos,
 „„auferat hora duos eadem, nec coniugis unquam
 „„busta meae videam, neu sim tumulandus ab illa““.
- 95 „Vota fides sequitur: templi tutela fuere,
 „donec vita data est. Annis aevoque soluti,
 „ante gradus sacros cum starent forte locique
 „narrarent casus, frondere Philemōna Baucis,
 „Baucida conspexit senior frondere Philemon.
- 100 „Iamque super geminos crescente cacumine vultus
 „mutua, dum licuit, reddebant dicta „Vale“ que

- „O coniunx“ dixere simul, simul abdita textit
 „ora frutex. Ostendit adhuc Thymbreius illic
 „incola de gemino vicinos corpore truncos.
 105 „Haec mihi non vani (neque erat, cur fallere vellent)
 „narravere senes. Equidem pendentia vidi
 „serta super ramos, ponensque recentia dixi:
 „Curae deum di sint, et qui coluere, colantur“.

VIII. Orpheus ja Eurydice.

- 1 Inde per immensum, croceo velatus amictu,
 aethera digreditur Cicōnumque Hymenaeus ad oras
 tendit et Orphēā nequiquam voce vocatur.
 Affuit ille quidem; sed nec sollemnia verba
 5 nec laetos vultus nec felix attulit omen.
 Fax quoque, quam tenuit, lacrimoso stridula fumo
 usque fuit nullosque invēnit motibus ignes.
 Exitus auspicio gravior; nam nupta per herbas
 dum novā, Naiadum turbā comitatā, vagatur,
 10 occidit, in talum serpentis dente recepto.
 Quam satis ad superas postquam Rhodopeius auras
 deflevit vātes, ne non temptaret et umbras,
 ad Styga Taenariā est ausus descendere portā;
 perque leves populos simulacraque, functa sepulcro,
 15 Persephōnen adiit inamoenaque regna tenentem
 umbrarum dominum, pulsisque ad carmina nervis
 sic ait: „O positi sub terrā numina mundi,
 „in quem recidimus, quidquid mortale creamur:
 „si licet et, falsi positus ambagibus oris,
 20 „vera loqui sinitis, non huc, ut opaca viderem
 „Tartara, descendi, nec uti villosa colubris
 „terna Medusaei vincirem guttura monstri:
 „causa viae coniunx, in quam calcata venenum
 „vipera diffudit crescentesque abstulit annos.
 25 „Posse pati volui nec me temptasse negabo:
 „vicit Amor. Superā deus hic bene notus in ora est:

- „an sit et hic, dubito; sed et hic tamen auguror esse.
 „Famaque si veteris non est mentita rapinae,
 „vos quoque iunxit Amor. Per ego haec loca plena timoris,
 30 „per chaos hoc ingens vastique silentia regni,
 „Eurydices, orō, properata retexite fata!
 „Omnia debentur vobis, paulumque morati,
 „serius aut citius sedem properamus ad unam.
 „Tendimus huc omnēs, haec est domus ultima, vosque
 35 „humani generis longissima regna tenetis.
 „Haec quoque, cum iustos matura peregerit annos,
 „iuris erit vestri. Pro munere poscimus usum.
 „Quodsi fāta negant veniam pro coniuge, certum est
 „nolle redire mihī: leto gaudete duorum.“
 40 Talia dicentem nervosque ad verba moventem
 exsanguis flebant animae; nec Tantalus undam
 captavit refūgam, stupuitque Ixiōnis orbis,
 nec carpsēre iecur volūcres, urnisque vacarunt
 Belides, inque tuo sedisti, Sisyphē, saxo.
 45 Tunc primum lacrimis victarum carmine fama est
 Eumenidum maduisse genas. Nec regia coniunx
 sustinet oranti, nec qui regit īma, negare,
 Eurydicenque vocant. Umbras erat illa recentes
 inter et incessit passu de vulnere tardo.
 50 Hanc simul et legem Rhodopeius accipit Orpheus,
 ne flectat retro sua lumina, donec Avernus
 exierit valles: aut irrita dona futura.
 Carpitur acclīvis per muta silentia trames,
 arduus, obscurus, caligine densus opacā.
 55 Nec procul afuērunt telluris margine summae:
 hic, ne deficeret, metuens avidusque videndi,
 flexit amans oculos: — et protinus illa relapsa est,
 „bracchiaque intendens prendique et prendere certans,
 nil nisi cedentes infēlix arripit auras.
 60 lamque iterum moriens non est de coniuge quicquam
 questa suo (quid enim nisi se quereretur amatam?)
 supremumque „vale“, quod iam vix auribus ille
 acciperet, dixit, revolutaque rursus eodem est.

Non aliter stupuit geminā nece coniugis Orpheus,
65 quam tria qui timidus, medio portante catenas,
colla canis vidit; quem non pavor ante reliquit,
quam naturā priōr, saxo per corpus oborto:
quique in se crīmen traxit voluitque videri
Olēnos esse nocens, tuque, o confisa figurae,
70 infelix Lethaea, tuae, iunctissima quondam
pectora, nunc lapides, quos umida sustinet Ide.

Orantem frustra que iterum transire volentem
portitor arcuerat: septem tamen ille diebus
squalidus in ripā Cerēris sine munere sedit:
75 cura dolorque animi lacrimaeque alimenta fuere.
Esse deos Erēbi crudeles questus, in altam
se recipit Rhodōpen pulsumque Aquilonibus Haemum.

IX. Lōppsōna (epilogus).

1 iamque opus exegi, quod nec Iovis ira nec ignis
nec poterit ferrum nec ēdax abolere vetustas.
Cum volet, illa dies, quae nil nisi corporis huius
ius habet, incerti spatium mihi finiat aevi:
5 parte tamen meliore mei super alta perennis
astra ferar, nomenque erit indēlēbile nostrum.
Quāque patet domitis Romana potentia terris,
ore legar populi perque omnia saecula famā,
si quid habent veri vatum praesagia, vivam.

B. FASTI.

X. Arion.

1 Quod mare non novit, quae nescit Ariōna tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas,
Saepe sequens agnam lupus est a voce retentus,
saepe avidum fugiens restitit agna lupum:

- 5 saepe canes leporesque umbrā cubuēre sub una,
 et stetit in saxo proxima cerva leae:
 et sine lite loquax cum Pallādis alite cornix
 sedit, et accipitri iuncta columba fuit.
 Cynthia saepe tuis fertur, vocalis Arion,
- 10 tamquam fraternis obstipuisse modis.
 Nomen Arīonium Siculas impleverat urbes,
 captaque erat lyricis Ausōnis ora sonis.
 Inde domum rēpetens, puppem conscendit Arion,
 atque ita quaesitas arte ferebat opes.
- 15 Forsitan, infelix, ventos undasque timebas:
 at tibi nave tuā tutius aequor erat.
 Namque gubernator dextricto constitit ense
 ceterāque armata consciā turbā manu.
 Quid tibi cum gladio? Dubiam rege, navita, puppem!
- 20 Non haec sunt digitis arma tenenda tuis.
 Ille, metu viduus, „Mortem non deprecor“, inquit,
 „sed liceat sumptā pauca referre lyrā“.
 Dant veniam ridentque moram. Capit ille coronam,
 quae possit crines, Phoebe, decēre tuos:
- 25 induerat Tyrio bis tinctam murice pallam:
reddidit icta suos pollice chorda sonos:
 flebilibus numeris velutī canentia durā
 traiectus pinnā tempora cantat olor.
 Protinus in medias ornatus desilit undas:
- 30 spargitur impulsā caerula puppis aquā.
 Inde (fide maius) tergo delphina recurvo
 se memorant oneri supposuisse novo.
 Ille sedens cithāramque tenet pretiumque vehendi
 cantat et aequoreas carmine mulcet aquas.
- 35 Di pia facta vident: astris delphina recepit
 Iuppiter et stellas iussit habere novem.

C. TRISTIA.

XI. Ovidius'e autobiograafia,

- 1 Sulmo mihi patria est, gelidis uberrimus undis,
milia qui novies distat ab Urbe decem.
Editus hic ego sum; nec non ut tempora noris,
cum cecidit fato consul uterque pari.
- 5 Si quid id est, usque a proavis vetus ordinis heres,
non modo fortunae munere factus eques.
Nec stirps prima fui; genito sum fratre creatus,
qui tribus ante quater mensibus ortus erat.
Lucifer amborum natalibus affuit idem;
- 10 una celebrata est per duo liba dies:
haec est armiferae festis de quinque Minervae,
quae fieri pugnā prima cruenta solet.
Protinus excolimur teneri curaque parentis
imus ad insignes Urbis ab arte viros.
- 15 Frater ad eloquium viridi tendebat ab aevō,
fortia verbosi natus ad arma fori;
at mihi iam puero caelestia sacra placebant,
inque suum furtim Musa trahebat opus.
Saepe pater dixit: „Studium quid inutile temptas?
- 20 „Maeonides nullas ipse reliquit opes“.
Motus eram dictis, totoque Helicone relicto
scribere temptabam verba soluta modis.
Sponte suā carmen numeros veniebat ad aptos,
et, quod temptabam scribere, versus erat.
- 25 Interea tacito passu labentibus annis
liberior fratri sumpta mihiq̄ue toga est,
induiturque umeris cum lato purpura clavo,
et studium nobis, quod fuit ante, manet.
Iamque decem vitae frater geminaverat annos,
- 30 cum perit, et coepi parte carere mei.
Cepimus et tenerae primos aetatis honores,
eque viris quondam pars tribus una fui.

- Curia restabat. Clavi mensura coacta est:
 maius erat nostris viribus illud onus.
- 35 Nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
 sollicitaeque fugax ambitionis eram,
 et petere Aoniae suadebant tuta sorores
 otia, iudicio semper amata meo.
- Temporis illius colui fovique poetas,
 40 quotque aderant vates, rebar adesse deos.
 Saepe suas volucres legit mihi grandior aevo,
 quaeque nocet serpens, quae iuvat herba, Macer.
 Saepe suos solitus recitare Propertius ignes
 iure sodaliti, quo mihi iunctus erat.
- 45 Ponticus heroo, Bassus quoque clarus iambis
 dulcia convictus membra fuere mei;
 et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
 dum ferit Ausoniā carmina culta lyrā.
 Vergilium vidi tantum; nec amara Tibullo
 50 tempus amicitiae fata dedere meae.
 Successor fuit his tibi, Galle, Propertius — illi;
 quartus ab his serie temporis ipse fui.
 Utque ego maiores, sic me coluere minores,
 notaque non tardē facta Thaliā mea est.
- 55 Carmina cum primum populo iuvenalia legi,
 barba resecta mihi bisve semelve fuit.
 Moverat ingenium totam cantata per Urbem
 nomine non vero dicta Corinna mihi.
 Multa quidem scripsi, sed quae vitiosa putavi,
 60 emendaturis ignibus ipse dedi.
 Tunc quoque, cum fugerem, quaedam placitura cremavi,
 iratus studio carminibusque meis.
 Et iam complerat genitor sua fata novemque
 addiderat lustris altera lustra novem.
- 65 Non aliter flevi, quam me fleturus ademptum
 ille fuit. Matri proxima iusta tuli.
 Felices ambo tempestivēque sepulti,
 ante diem poenae quod periere meae!
 Me quoque felicem, quod non viventibus illis

- 70 sum miser, et de me quod doluere nihil
Si tamen extinctis aliquid nisi nomina restant,
et gracilis structos effugit umbra rogos:
fama, parentales, si vos mea contigit, umbrae,
et sunt in Stygio crimina nostra foro:
- 75 scite, precor, causam (nec vos mihi fallere fas est)
errorem iussae, non scelus, esse fugae.
Manibus hoc satis est. Ad vos, studiosa, revertor
pectora, quae vitae quaeritis acta meae.
Iam mihi canities, pulsus melioribus annis,
80 venerat antiquas miscueratque comas
postque meos ortus Pisaeam vinctus olivam
abstulerat decies praemia victor equus,
cum maris Euxini positos ad laeva Tomitas
quaerere me laesi principis ira iubet.
- 85 Causa meae, cunctis nimium quoque nota, ruinae
indicio non est testificanda meo.
Quid referam comitumque nefas famulosque nocentes?
Ipsam multa tuli non leviora fugam.
Indignata malis mens est succumbere seque
90 praestitit invictam, viribus usa suis;
oblitusque mei ductaeque per otia vitae
insolitam cepi temporis arma manu.
Totque tuli casus pelago terraque, quot inter
occultum stellae conspicuumque polum.
- 95 Tacta mihi tandem, longis erroribus acto,
iuncta pharetratis Sarmatis ora Getis.
Hic ego finitimis quamvis circumsoner armis
tristia, quo possum, carmine fata levo.
Quod quamvis nemo est, cuius referatur ad aures,
100 sic tamen absumo decipioque diem.
Ergo quod vivo durisque laboribus obsto,
nec me sollicitae taedia lucis habent,
gratia, Musa, tibi! Nam tu solacia praebes,
tu curae requies, tu medicina venis.
- 105 Tu dux et comes es; tu nos abducis ab Histro
in medioque mihi das Helicone locum;

- tu mihi, quod rarum est, vivo sublime dedisti
 nomen, ab exsequiis quod dare fama solet.
 Nec, qui detrectat praesentia, Livor iniquo
 110 ullum de nostris dente momordit opus.
 Nam, tulerint magnos cum saecula nostra poëtas,
 non fuit ingenio fama maligna meo,
 cumque ego praeponam multos mihi, non minor illis
 dicor et in toto plurimus orbe legor.
 115 Si quid habent igitur vatum praesagia veri,
 protinus ut moriar, non ero, terra, tuus.
 Sive favore tui, sive hanc ego carmine famam,
 iure tibi grates, candide lector, ago.

D. MÖTTETERAD.

(Sententiae.)

XII. a) Heksameetrid:

- 1 Perfer et obdurā: labor hic tibi proderit olim!
 * *
 2 Principiis obstā; serō medicina paratur.
 * *
 3 Quod refugit, multi cupiunt: odēre, quod instat.
 * *
 4 Longa mora est nobis omnis, quae gaudia differt.
 * *
 5 Quod latet, ignotum est: ignoti nulla cupido.
 * *
 6 Nitimur in vetitum semper cupimusque negata.
 * *
 7 Heu, quam difficile est crimen non prodere vultu!

8 Conscia mens recti famae mendaciae ridet.

* *

9 Ardua molimur, sed nulla, nisi ardua, virtus.

* *

10 Cede repugnanti, cedendo victor abibis!

* *

11 Este procul lites et amarae proelia linguae!

* *

12 Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.

* *

13 Conteritur ferrum, silices tenuantur ab usu.

* *

14 Tempora labuntur tacitisque senescimus annis.

* *

15 Serius aut citius sedem properamus ad unam.

* *

16 Expectanda dies homini, dicique beatus
ante obitum nemo supremaque funera debet.

b) Eleegilised paarisvärsid.

17 Dum vires anni que sinunt, tolerate labores;
iam veniet tacito tarda senecta pede.

* *

18 Venturae memores iam nunc estote senectae,
sic nullum vobis tempus abibit iners!

* *

19 Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus,
ut capiant vitium, ni moveantur, aquae.

* *

20 Nec, quae praeteriit, item revocabitur unda,
nec, quae praeteriit, hora redire potest.

* *

21 Gutta cavat lapidem, consumitur anulus usu,
et teritur pressā vomer aduncus humō.

* * *

22 Quid magis est durum saxo, quid mollius undā?
Durā tamen molli saxā cavantur aquā.

* * *

23 Donec eris felix, multos numerabis amicos;
tempora si fuerint nubila, solus eris.

* * *

24 Crede mihi, miseris caelestia numina parcut
Nec semper laesos et sine fine premunt.

* * *

25 Omnia sunt hominum tenui pendentia filo,
et subito casu, quae valuēre, ruunt.

* * *

26 Nutritur vento, vento restinguitur ignis;
lenis alit flammam, grandior aura nocet.

* * *

27 Luxuriant animi rebus plerumque secundis,
nec facile est aequā commodā mente pati.

* * *

28 Flumina pauca vides de magnis fontibus orta;
plurima collectis multiplicantur aquis.

* * *

29 Crede mihi, benē qui latuit, bene vixit et intra
fortunam debet quisque manere suam.

* * *

30 Parva necat morsu spatiosum vipera taurum,
a cane non magno saepe tenetur aper.

* * *

31 Vidi ego, quod primo fuerat sanabile vulnus
dilatatum longae damna tulisse morae.

* * *

32 Non minor est virtus, quam quaerere, parta tueri;
casus inest illic, hic erit artis opus.

* *

33 Fortior est, qui se, quam qui fortissima vincit
moenia; nec virtus altius ire potest.

* *

34 Quo quisque est maior, magis est placabilis irae,
et faciles motus mens generosa capit.

* *

35 Ingenium quondam fuerat pretiosius auro,
at nunc barbaries grandis — habere nihil.

* *

36 Magna fuit quondam capitis reverentia cani,
inque suo pretio ruga senilis erat.

* *

37 Creverunt et opes et opum furiosa cupido,
et cum possideant plurima, plura volunt.

* *

38 Turpe quidem dictu, sed, si mōdō vera fatemur,
vulgus amicitias utilitate probat.

* *

39 Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
tempore sic duro est inspicienda fides.

* *

40 In pretio pretium nunc est, dat census honores,
census amicitias, pauper ubique iacet.

* *

41 Nil ita sublime est suprāque pericula tendit,
non sit ut inferius suppositumque deo.

* *

42 Corpora debentur maestis exsanguia bustis;
effugiunt structos nomen honorque rogos.

* *

43 Forma bonum fragile est, quantumque accedit ad annos,
fit minor et spatio carpitur ipsa suo;
nec violae semper nec hiantia lilia florent,
et riget amissā spinā relictā rosā.

* *

44 Non dubia est Ithāci prudentia: sed tamen optat
fumum de patriis posse videre focis.
Nescio quā natale solum dulcedine captos
ducit et immemores non sinit esse sui.

* *

45 Tempus et in canas semen producit aristas,
et, ne sint tristi poma sapore, facit;
hoc tenuat dentem terram findentis aratri,
hoc rigidos silices, hoc adamanta terit;
hoc etiam saevas paulatim mitigat iras,
hoc minuit luctus maestaque corda levat.

LISA.

I. Prosoodia

(õpetus silpide vältusest).

1. Värsiehitus greeka ja rooma luules põhjenes lühikeste ja pikkade *silpide vaheldamise* peal teatud kindlas järjekorras. Sellepärast on värsside lugemiseks tarvilik silpide vältuse tundmine.

2. *Silbi vältus (quantitas)* oleneb *aja pikkusest*, mis tarvis läheb tema hääldamiseks. Kõige lühemat tarvilikku aega silbi väljarääkimiseks nimetatakse **mōra**'ks.

3. Silpi, mille hääldamiseks on tarvis ainult *üht mora*'t, nimetatakse *lühikeseks (syllāba brevis; märk ∪)*; aga silpi, mis selleks *kaht mora*'t tarvitab, — *pikaks (syllāba longa; märk -)*. Silpi, mida võib pidada pikaks või lühikeseks, nimetatakse *kahevältusliseks (syllāba anceps; märk ∩)*.

4. Silbid võivad olla pikad või lühikesed: 1) *loomu* poolest (*naturā*) ehk 2) oma *seisu* poolest (*positiōne*).

Loomu poolest (*naturā*) **lühikeseks** loetakse iga silpi, mille vokaal on lühike. Eraldi tuleb tähele panna:

a) kõigil **-io** lõpulistel põhiaegsõnadel on *praesens*'i tüves *lühike* vokaal, näit. *fācio* (sellep. näit. *déficit*), *vēnio* (sellep. praes. *advēnit*, aga perf. *advēnit*);

b) samuti on vokaal *lühike* nende aegsõnade tüvedes, mis sünnitavad perf. lõpuga **-ui**, näit. *hābeo* (sellep. *adhībet*), *mōneo* (sellep. *admōnet*); siit on erand *pāreo* (appāret).

Seisu poolest (*positiōne*) **lühikeseks** peetakse iga vokaali, millele järgneb *teine vokaal* või *h*, näit.: *clipēi*, *habūi*, *trāho*, *mēus*, *audīo*, *vēho* jne. (*vocalis ante vocalem corripitur* = lühendatakse). Siit on välja arvatud:

a) **-āi** ja **-ēi**, näit.: *Gāi*, *Pompēi* (s. o. *-aius* ja *-eius* lõpulistes pärisnimedes);

b) **-ēi** (5. käänat. sõnade *genetiivis* ja *datiivis*), kui vokaal eel käib: *dīēi*, *speciēi* (aga: *rēi*, *spēi*, *fidēi*);

c) gen. **alīus** (sellevastu harilikult lühike *ī* vormis *alteriūs*, teistes samalõpulistest *kahevältusline*, näit.: *illīus* või *illūs*);

d) **fīo**, **fīam**, **fīebam** (aga vokaal on lühike *erī* ees: *fīeri*, *fīerem*).

Loomu poolest (*naturā*) **pikaks** loetakse iga silpi, milles on:

a) *pikalt väljaräägitav vokaal* kas sidumata või seotud (luule-) keeles, näit.: *honōris*, *honōrare*; *difficilis* läbor (töö) est, cuius sub pondere (raskus) läbor (kokku varisen); *lēvis* (sile) adhuc puer es facie, tu ne *lēvis* (kergemeelne) esto;

b) *kaksiktäishäälik* (diphthongus) või temast sündinud lihtvokaal, näit.: *claudio*, *caelum*, *aequus* — *inīquus*, *laedo* — *illīdo*;

c) *kokkuliitumisest* sündinud vokaal: *cōgo* (= *co* + *ago*), *iūnior* (sõnast *iuvenis*), *nīl* (= nihil).

Seisu poolest (*positiōne*) **pikk** on iga silp, mille vokaalile järgnevad *kaks* või enam *konsonanti*, või *kaksik-konsonandid* *x* ja *z*, samuti poolvokaal *i* (= *j*), näit. *ārx*, *fērt*, *ēssem*. **Pikaks** seisu poolest loetakse ka sõna viimast silpi, mis *lõpeb ühe konsonandiga*, kui sealjuures järgmine sõna jälle *konsonandiga algab* (välja arvatud *h*); näit.: Nitimur (tungime) *īn vetitūm* (mis keeldud) *sempēr cupimūsque* negata.

Märkus 1: **Qu** loetakse liht-konsonandiks. *Kahevältusliseks* loetakse silpi (sylläba anceps), kui tema vokaalile järgneb *kõlatu* häälik (*b*, *p*, *d*, *t*, *g*, *c*, *f*) ühes *sulahäälikuga* *l* või *r* (*muta cum liquida*), näit.: *volūcris*, *tenēbrae*, *rēfringo*, *intēgra*; lihtkõnes (proosas) loetakse niisugust silpi alati *lühikeseks* ja sellepärast ei rõhutata; luules aga peetakse teda siis *pikaks*, kui *vokaal*, millele järgneb *muta cum liquida*, on loomu poolest *pikk*, näit.: *salūbris* (vrdl. *salūtis*).

Märkus 2: Kui *muta cum liquida* on jaotatud kahe sõna vahel, siis loetakse silpi alati *pikaks*, näit.: *ausus erāt reges incessere* (peale tungida) *dictis*; *o b rem*.

Lõpusilpide vältuse kohta tuleb järgmist tähendada:

1) Lõpp **a** on ainsuse *ablatiivis pikk (ā)*, teistes käänetes aga *lühike (ā)*. Missugused käänded on seega: *mensā, mensā, bonā, bonā, corporā*?

2) Lõpu-täishäälik **e** on harilikult *lühike*, näit.: *corpōrē, loviōrē*. Ta on aga *pikk* järgmistes vormides:

a) *abl. sing. 5. declinat.*: *rē, diē* (sellepärast *hōdiē*);

b) *2. pers. sing. imperat. act. 2. coniug.*: *delē* (aga *sagedasti: cavē*);

c) *2. käänatuse* (omadussõnadest tuletatud) *määrsõnades: pulchrē, valdē; samuti ferē, fermē*;

d) *ühesilbistes sõnades*, näit.: *mē, nē* (välja arvatud eesvõi järelsilbid: *nē, quē, vē, cē, tē, ptē*).

3) Sõnade *lõpusilbid*, mis ainult *ühe konsonandiga* lõpevad, on alati *lühikesed*, välja arvatud suurema osa *ühesilbiste* sõnade juures [*sōl, iūs, ōs (ōris), bōs, pēs*] ja *-s* lõpulised silbid, millest mõned on *lühikesed* (näit.: *-ūs* ainsuse nominatiivis *hörtüs*), teised aga pikad (näit.: *-ūs 4. käänat. gen. sing., nom. ja acc. pluralis: fructūs*).

Ladina keeles tarvitavad kreeka keele sõnad hoiavad oma algupärase vältuse alles, näit.: *Medēa, Tempē, Darīus, āēr, ēchō, Palladōs* jne.

II. Meetrika

(õpetus rütmist ja veere mõtudest).

1. Lühikeste ja pikkade silpide ühendust ühise rütmilise rõhu (ictus) alla nimetatakse *veerejalaks (pes)*; muusikas vastab veerejalale *takt*, kus mitu nooti on seotud ühe rütmilise rõhuga. Kaks või enam veerejalga sünnitab *veere (versus)*. Æga, mis tarvis läheb lühikese silbi hääldamiseks, nimetatakse *mora*'ks. 1 pikl. silp = 2 lühikest s. = 2 mora't.

Pes.

Versus.
Mora.

Tarvitavamad veerejalad on:

∪ ∩ **iambus**; näit.: *r ě g ū n t*; 3 morae.

∩ ∪ **trochaeus**; **chorēus**; näit.: *r ě b ū s*; 3 m.

- - **spondēus**; näit.: *v ō b ī s*; 4 m.

∩ ∪ ∪ **dactylus**; näit.: *ō m n i ā*; 4 m.

Arsis. Igas veerejalas öeldakse üht silpi välja *rõhuga* (*arsis*), teist
Thesis. või teisi aga *rõhuta* (*thesis*).

2. Veerete lugemist meetrika reeglite järele nimetatakse *skandeerimiseks* (*scandère*).

Elisio. 3. Iseärasustest, mis skandeerimisel ette tulevad, peab kõige pealt nimetama **elisiooni** (**elisio**, sõnast *elīdere* välja heitma), mis seisab järgmises: kui veeres ühe sõna lõpuks on *vokaal* või *m* (am, em, im, om, um) ja kui järgmine sõna *algab vokaaliga* või *h:ga*, siis heidetakse eelmise sõna lõpuvokaal (või vokaal ühes *m:ga*) välja; erandiks on sõna *est* (*esse* olema), mis (a, e, i, o, u, m järel) *ise* algtähe *e* ära kaotab. *Monstr(um) horrend(um) inform(e) ingens, cui lumen ademptum. Addidit et fontes et stagn(a) immensa lacusque.*

Aurea prima sata (e)st aetas, quae vindice nullo. . . . itum (e)st in viscera terrae. Magna est loetakse „magnast“, *magnum est* — „magnumst“.

Hypermeter. Märkus. Mõnikord tuleb elisioon ette ka veere lõpul, kui viimasel on üks üleearune silp, mispärast teda nimetatakse *hypermeter*’iks.

Kes juba on õppinud õigesti skandeerima, see püüdku elisioone nõnda lugeda, et väljaheidetavad lõpusilbid nõrgalt kaasa kõlavad, nagu näit. klaverimängus väikeselt trükitud eel-
löögi noodid.

Hiätus. 4. Mõnikord jääb aga elisioon tarvitamata; seda nime-
tatakse **haiguks** (**hiätus**). *Haik* tuleb ette:

a) alati *ühesilbiste* hüüdsõnade juures: *o, heu, pro*; näit.: *o et praesidium; o et de Latia, o et de gente Sabina*;

b) harilikult, kui sõna on lahutatud sõnast mõne vägeva vahemärgiga, nagu: punkt, koolon, semikoolon; näit.: (*Carthaginem Juno fertur . . .*) *posthabitā coluisse Samō: hic illius arma jne.*

c) pärisnime ees või järel (kui pikk vokaal on *arsis*’es), iseäranis viiendas veerejalas, näit.: *Et celer Ismenos cum Phegiacō Erymantho. Est medium Cyanes et Pisaeaé Arethusae.*

Jactari quos cernis in Joniō immenso. — . . . cum Cecropiō Eumolpo.

Isegi lühikest silpi tarvitatakse pärisnime ees mõnikord pikana, näit.: Mygdoniusque Melas et Taenariūs Eurotas.

5. Sagedasti hääldatakse kaht, sõna keskel kõrvuti seisvat vokaali kui üht silpi (**synizēsis**); seda tehakse näit. sõnade juures *cui, huic, dein, deinde*. Omnia pontus erant, deērant quoque litora ponto. Synizēsis.

6. Vokaalid *i* ja *u* saavad mõnikord vokaalide ees *j* ja *v* hääldamise (**synaerēsis**); sellevastu konsonant *v* — vokaali *u* hääldamise (**dialysis**); näit.: *principium, genua, silvae, solvo* loetakse siis nagu: principjum, genva, siluae, soluo. Synaerēsis. Dialysis.

7. Lühikesed vokaalid *i* ja *u* heidetakse mõnikord kahe konsonandi vahelt välja (**syncope**); näit.: *saeculum* = saeculum, *postum* = positum. Syncope.

8. Lõpusilpe, mis harilikult pikad on, loetakse mõnikord lühikesteks (**systole**), sellevastu aga — lühikesi pikkadeks (**diastole**); näit.: Alāstoraqué Chromiūmque. Sideraquē ventique nocent avidaeque volucres (korrespondeerivatest sidesõnadest *que — que* on *esimene* teise veerejala *arsis*'es pikk); áfuērúnt. Systole. Diastole.

9. Veere viimast silpi peetakse kahevältsliseks (anceps), s. o. veere lõpul võib seista kas lühike või pikk silp.

10. **Lõikeks** ehk **tsäsuuriks** (*caesura*, sõnast *caedere*, kreeka k. *tomee, temnein*; märk ||) nimetatakse seisakut veere keskel, mis selle läbi sünnib, et veerejala keskel sõna lõpeb ja teine algab. Caesura.

Tsäsuuri nimetatakse *meestsäsuuriks*, kui seisak tehakse pärast *arsis*'t, ja *naistsäsuuriks*, kui ta on pärast lühikest silpi; näit.:

Unus e|rat to|to || naturae vultus in orbe; Si placet |hoc meru|ique, || quid|o tua | fulmina | cessant?

11. Sõna lõpu ühtelangemist veerejala lõpuga nimetatakse **diaerēsis** (märk |). Diaerēsis.

12. Veereid nimetatakse *daktülisteks*, kui nad seisavad koos aina *dactylus*'test või nende asetäitjaist *spondēus*'test. Neist on kõige tähtsamad **heksameeter** ja **pentameeter**.

13. Ovidius'e luuletöödest on kirjutatud *Metamorphoses*

heksameetris, *Fasti* ja *Tristia* aga nn. *eleegilises* värsimõodus, milles heksameetrid vaheldavad pentameetritega (vaata 18).

Hexameter.

14. **Heksameeter** (greeka k. *hex* ja *métron* = lad. k. *sex* ja *metrum*) on greeklaste ja roomlaste kangelas-lauludes tarvitav veere ja kannab sellepärast ka nime: *versus herōicus*.

Ta seisab koos kuuest daktülusest (*dactylus* gr. k. = sõrm), millede esimesi silpe tuleb *rōhuga* (*arsis*) lugeda.

Ta alguspilt oleks järgmine: 200 | 200 | 200 | 200 | 200 | 20

Heksameetri viimane daktülus on ikka ühe silbi võrra lühendatud, nõnda et ta on ainult kahesilbiline, mispärast veeret nimetatakse *raiutuks* ehk *katalektiliseks* (*versus catalecticus* in disyllabum). Veere lõpusilp on kahevältusline (*anceps*), s. o. ta võib olla kas pikk või lühike. Ka võib seista neljas esimeses veerejalas daktüluse asemel spondēus. Nõnda muutub heksameetri alguspilt järgmiseks: 200 | 200 | 200 | 200 | 200 | 20

Viendas veerejalas jääb harilikult *dactylus*; kui aga viienda *dactylus*'e asemel seisab *spondēus*, siis nimetatakse niisugust heksameetrit *spondeiliseks* (*hex. spondiacus*). *Hex. spond.* tuleb harva ette:

a) *pārisnimede* juures, näit.: *Margine* | *terra*|*rum* | *por*|*rexe*-*rat* | *Amphi*|*trite*;

b) kui pikkade silpidega veere lõpul tahetakse äratada iseäralist tähelepanu, näit.: *Lumina* | *versa*|*runt*, *ani*|*mam* | *simul* | *exha*|*larunt*. Niisugusel korral on eelkäväs *neljandas* veerejalas harilikult *dactylus*. *Kolm* spondēus't lõpus tulevad veel harvemini ette.

Daktylus'te rohkus annab veerele *elavust* ja kujutab tegevuse *kiirust*, kuna spondēus'te kuhjamine sellevastu maalib *pikaldast*, *vaearikast* toimetust, näit.: *quadrupe*|*dante* | *put*|*rem* | *soni*|*tu* | *quatit* | *ungula* | *campum*. — Illi | *in*|*ter* | *se*|*se* | *magna* | *vi* | *bracchia* | *tollunt*.

15. *Tsäsuurid* on heksameetrile tarvitlikud kõlaliseks iluks, aga ainult teatud puhkekohtadel. Väljakannatamatu inetu oleks sellevastu niisugune heksameeter, milles iga sõna lõpp veerejala lõpuga ühte langeks, näit.: *Urbem* | *fortem* | *nuper* | *cepit* |

fortior | hostis. — Igas heksameetris on üks *pealõige* ehk *peatsäsuur*, nimelt harilikult 3. või 4. veerejalas. Ta on:

a) 3. veerejalas pärast *arsist*: $\bar{u} | \bar{u} | - || \bar{u} | \bar{u} | \bar{u} | \bar{u}$
 Principi|is obs|ta: || sero | medi|cina pal|atur. Donec elris fe|lix, ||
 mul|tos nume|rabis a|nicos.

b) 4. veerejalas pärast *arsist*, harilikult ühes eelkäiva lõikega pärast 2-se veerejala *arsis*'t: $\overset{1}{\bar{u}} \overset{2}{\bar{u}} | \overset{3}{\bar{u}} || \overset{4}{\bar{u}} | \overset{5}{\bar{u}} \overset{6}{\bar{u}} | \overset{7}{\bar{u}} || \bar{u} | \bar{u} | \bar{u}$

Quod refu|git, || mul|ti || cupi|unt: || odere, quod | instat. Sa-
 gedasti ilmuvad üksteise järele kõik kolm meestsäsuuri, nimelt:
 2. *veerejalas* n.-nim. *tomee trithemimères* (greeka k. *tritos* = kolmas, *hemi* = pool, *meros* = osa, s. o. veerejala kolmanda poole järel), 3. *veerejalas*: *t. penthemimères* (pente = lad. *quinque*, s. o. veerejala viienda poole järel) ja 4. *veerejalas*: *t. hephthemimères* (heptá = *septem*, s. o. pärast veerejala seitsmendat poolt). Võrdle eelmist näidet, ehk: Terra felras || celpit, ||
 volu|res || agi|tabilis | aer = maa sai loomi, linde liikuv õhuruum.

Märkus 1. Sel juhtumisel tuleb lugedes tähele panna, kus peab olema mõtte järele pea-puhkekoht; nii eelmise näite juures pärast *cepit*, ja järgmise juures pärast *Phrygiae*: Me gen|tes || metu|unt || Phrygiae, || me | regia |
 Cadmi = mind kardavad Phrygia rahvad, mu (valitsuse all) on Cadmus'e kants.

c) Kaunis harva pärast 3-nda veere esimest lühikest silpi (naistsäsuur), n.-nim. *katá triton trochaion*:

$\bar{u} \bar{u} | \bar{u} \bar{u} | \bar{u} || \bar{u} | \bar{u} \bar{u} | \bar{u} \bar{u} | \bar{u}$
 Aut ali|quis || latet | error; || elquo || ne | credite, | Teucrí.

Märkus 2. Mõnikord tuleb ette kõrvaline tsäsuur viimases veerejalas, kusjuures sel juhtumisel viimase ühesilbise sõna peal on loogiline rõhk, näit.: Parturilunt ||
 mon|tes, || nas|cetur ri|dicul|lus || mus.

Märkus 3. *Diaerësis*'test on tähtis ainult diaerësis 4. ja 5. veerejala vahel, mida harilikult nimetatakse *bucooliliseks* (*bucolicus* = karjase =); Omnia | tempus eldax ||
 de | pascitur, || omnia | carpit.

16. Ladinakeelses heksameetris ei lähe veere esimesel poolel *veere* rõhud *sõnade* rõhkudega harilikult mitte ühte,

kuna nad alates 4. veerejalast mõlemad samade silpide peale langevad, näit.: Nam caello || terras || et | terris | abscidit undas. (Sõnade *caello* ja *terras* rõhud on thesis'es, *terris*'e juures aga arsis'es, s. o. kokkukõlas proosalise väljarääkimisega).

Pentamēter.

17. **Pentameeter** (gr. k. *pente* ja *mētron*) jaguneb kahte jakku, millest kumbki jagu kahest ja poolest *daktülusest* koos seisab. Esimeses jaos võivad olla daktüluse asemel *spondeus*'ed, teises jaos aga mitte. Mõlemate osade vahel on ikka *tsäsuur*. ˘ ˘ | ˘ ˘ | ˘ || ˘ ˘ | ˘ ˘ | ˘ Ingēniō pērii || Nāsō pōlētä mēō. Ehk spondeustega näit.: Nōn sūm | Fortūnae || mūnērē | fāctūs ē|quēs. Viimane veere silp võib olla (nagu heksameetri juures) lühike; aga Ovidius ei armasta veeret lühikese vokaaliga lõpetada.

Distichon.

18. **Distichon**. Pentameetrit ei tarvitata kunagi üksi, vaid alati ühenduses heksameetriga, kui paarisvärsi ehk *distichon*'i (gr. k. *di* = kahekordne, *stichos* = rida) teist veeret. näit.: Donec elris || felix, || multos || numerabis almīcos; tempora | si fuerint || nubila, | solus elris. Niisugust värsimõõtu nimetatakse *eleegiliseks* ja luuletust, mis temas kirjutatud, — *eleegiaks*. Eleegia all mõisteti alguses küll kaebe- ehk nutulaulu; aga juba vanaaegsed luuletajad on eleegilist vormi ka kõiksugusteks muudeks meeolelu avaldusteks tarvitanud.

III. Keele iseärasused Ovidius'e luuletustes.

Et ü m o l o o g i a.

1. Ovidius käänab greeka nimed greeka lõppudega:

Gen. sing. — **ēs** (1. k. fem.): Eurydice — Eurydicēs.

— **ōs** (3. k.): Asopis — Asopidōs.

— **ūs** (3. k. fem.): Dēō — Dēūs.

Acc. sing. — **ān** } (1. k.): Andromēda — Andromedān.

— **ēn** } (1. k.): Aeolīdes — Aeolīdēn.

— **ōn** (2. k.): Sisyphus — Sisyphōn.

— **ā** (3. k.): Pallas — Palladā.

Acc. sing.	— in	} (3. k.): Paris — Parin. Tethys — Tethyn.
	— yn	
Abl. sing.	— ē	(1. k. fem.): Niobē, Hecubē.
Voc. sing.	— ā	} (1. ja 3. k.): Atlas — Atlā. Achilles — Achillē. Iris — Irī.
	— ē	
	— ī	
Nom. plur.	— ēs (— ēs asem.)	} (3. k.): Tros — Troēs. Tempē.
	— ē (neutr.)	
Acc. plur.	— ās (— ēs asem.)	} (3. k.): Phoenix — Phoenīcās. Tempē.
	— ē (neutr.)	

Samuti: aēr, gen: aēris, acc: aēra
aethēr, „ aethēris, „ aethēra
crātēr, „ cratēris, „ cratērā.

2. **Ladina käänamine.** a) Mõnedel **-us** lõpulistel 2. käänatuse sõnadel on *gen. plur.* lõpuks **-um**: **deum** = deorum.

b) Teatud **-is** lõpulised 3. k. *omadus-* ja *kesksõnad* (part. praes.) sünnitavad *gen. plur.* lõpuga **-um**: **caelestum** = caelestium; **silentum** = silentium.

c) **O** seisab sagedasti *vocativus*'est lahus või tema järel: *O positi sub terra numina mundi* = Oh maa rüppes oleva ilma jumalad! „*Iuppiter o*“, *dixi, si te non falsa loquuntur* = Oh Juppiter, hüüdsin ma, kui sinu kohta mitte valet ei räägita.

d) Üksikud erandid: *impete* = impetu; *quīs* = quibus. *Sünkopeeritud* vormid: *pericli, oracla, vincla, nil* = nihil. **ī lühendamine** *genetivus*'e lõpus — **īus** (systöle): *alterīus, illīus*.

3. **Pööramine.** a) Lõpu **-ērunt** asemel tarvitatakse — **ēre**: *subiērē, genuērē*.

b) 2. *isik. sing. indic. fut. pass.* lõpeb **-re**: *ga* (*ris* asemel): *patiērē, spectabērē*.

c) 2. *isik. plur. fut. exacti act.* tuleb ette vananenud lõpuga **ītis**: *dederītis*.

d) *coniunctivus*'e *essem* asemel on sagedasti tarvitusel vorm **forēm, forēs, forēt, forënt**.

e) Lõpus **-ērunt** muutub pikk **ē** vahel lühikeseks **ē**, kui vokaal eel käib (systöle): *afūērunt*.

f) **-ire** lõpulistel aegsõnadel on *imperfectum*'i lõpuks **ibam**: *ambibat, mollibat*.

4. Aegsõna *potiri* pöörab Ovidius: potitur, potimur, potērer.

5. Sõnade *filius* ja *filia* asemel tarvitatakse kirjeldavat käändu, nimelt ablatiivis seisvat isa või ema nime ühenduses kesksõnadega: *natus, a, satus, a, genitus, a, ortus, a, creatus, a* (*cretus*): *love natus matre Palaestina creata*.

Süntaks.

6. Hulka tähendavate nimisõnade *ainsus* - vormi juures on ütlus tihti *paljuses* (nagu mõnikord ka proosas), näit.: *Rustica turba vetant* = maainimeste salk takistab; *pars torquent* = osa viskab.

7. *Gen. poss.* asemel seisab sagedasti *omadussõna*: *montanum* cäcūmen = mäe tipp; *montana* cäcūmina = c. montis.

8. *Omadussõnadest* oleneb *gen.* palju sagedamiini kui proosas: *incertus salutis*.

9. *Dativus*'t tarvitatakse *passiivse* aegsõna juures isiku äratähendamiseks, kes midagi korda saadab (proosas eessõna *a c. abl. auctoris*): *bucina sumitur illi* = ab illo = ta võtab sarve.

10. *Eessõna asemel akk*:iga ehk *abl*:iga seisab *sihi* või *otstarbe* määramiseks lihtne *dat.* (fin.): *oscula terrae figit* = annab maale suud.

11. *Võitlemist* tähendavatele aegsõnadele järgneb (nagu gr. keeles) lihtne *dat.*: *frigida pugnabant calidis* = külmus võitles soojusega.

12. *Acc. limitationis* ehk *Graecus* tähendab (nagu gr. keeles) terve osa või keha *jagu*, millest midagi välja öeldakse: *canos hirsuta capillos* = hallide, käharate juustega. Iseäranis *passiivse* partc. juures: *arbos* (= *arbor*) *tonsa comam* = lehtedest paljastatud puu.

13. *Eessõna asemel akk*:iga seisab *intransitiivsete* aegsõnade järel mõnikord paljas *akkus.*: *Stygias iuravimus undas* = per St. undas; *Avernas exierit valles* = ex v. A.

14. *Abl. asemel ühes eessõnaga in* (küsimusele „kus“?) tarvitatakse tihti paljast *abl.*, niisama nagu *abl. asemel eessõnadena de* või *ex* (küsim. „kust“?), näit.: verba *aere* (vase peal) *legebantur*; fluit unda *capillis* (juustest).

Verbum.

15. Luuletaja eelistab *simplex*'i *compositum*'i asemel, s. o. tarvitab näit. *ponere, linquere*, kus proosas peaks ehk olema: *deponere, relinquere*.

16. Palju aegsõnu kirjeldatakse, nagu: *saltus dare* = salire; *gressus ferre* = ingredi.

17. Luulekeel ei armasta kõrvalisi lauseid ja tarvitab nende asemel *infin.*: *lungere equos Titan velocibus imperat Horis* = Titaan käskis väledaid tundide jumalannasid hobuseid ette rakendada. Rettulit *Aiax | esse lovis pronepos* = A. kiitleb, et ta Juppiter'i lapselapse laps on; *dux fieri aptus*; *dignus es negari* jne.

18. *Futurum*, nimelt *participium futuri* avaldab tihti seda, mis *säatuselt määratud*, ja tõlgitakse siis aegsõnaga „pidama“: *Arsurusque iterum Xanthus* = X. peab veel kord põlema; *edit oscula nato | non iterum repetenda suo* = ta andis oma pojale suud, mis iialgi enam ei pidanud korduma.

19. *Keelus*, pööratud 2. isiku poole (proosas *coni. prohibivus*) tarvitatakse *ne c. imperat.*, näit.: *ne dubita* = ne dubitaveris ehk *noli dubitare*; *ne cape* (arma) = ne ceperis = *noli capere*.

20. *Inf. perf. act.* ei käi mõnikord mineviku kohta. In *stabulis habitasse* (= *habitare*) et *oves pavisse* (= *pascere*) *nocebat* = onnis elada ja lambaid karjatada oli kahjulik.

Pronomen.

21. Luulekeel põlgab asesõnade *is, ea, id* tarvitamist; nende asemel seisab harilikult *ille* isegi sel juhtumisel, kui ta lähemal seisva ehk viimati nimetatud sõna kohta käib: *Ipse tridente suo terram percussit, at illa* jne. = ise torkas ta oma kolmeharulisega sügavasse maasse, ja see (s. o. maa) jne.

22. Kuna klassilises proosas *quisque* enamasti on tarvitusel *enkliitiliselt* (pärast üliastmeid, siduvaid, küsivaid ja enesekohaseid asesõnu ning pärast *unus*'t), seisab ta luules kas säärase sõnade *ees* või koguni *ilma* nendeta: *partique dederunt | oscula quisque suae* = igaüks andis suud oma (seina) poolele; *nomine quemque vocando | exhortatur equos* = ta ergutab hobuseid, igaüht (neist) nimepidi hüüdes.

23. *Omandaval* asesõnal (meus, tuus, suus jne.) on sagedasti tähendus „*armas*(tatud)“, „*kallis*“: *suus coniunx*.

Substantivum.

24. Luuletaja tarvitab sagedasti *sing.* asemel *plurali* vormi, nimelt:

a) *metrum*'i nõuetel sõnadest, mille *sing.* vormi daktüülses värsis ei saa tarvitada: *Capitolia*, *Tartara*;

b) et aine *rohkest* ära tähendada: *cineres* tuhahulgad, *ignes* tuleleegid, *marmora* marmorikivistik;

c) et mõtteliste sõnade (abstracta) juures tegevuse *kordumist* väljendada: *amores* armastusetunded, *incursus* pealetungimised, *aditus* lähenemiskatsed.

Adiectivum.

25. Palju sagedamini kui proosas saavad luulekõnes *asjasugu* *omadus-* ja *kesksõnad* *nimisõnalise* tähenduse: *sata* külvi põllud, *optata* soovid, *inane* õhk jne.

26. *Määrsõna* asemel võetakse aegsõna täienduseks *omadus-* või *kesksõna*: *Medio tutissimus* *ibis*.

27. Kuna proosa ei tohi ühendada pärisnimega (*n. proprium*) *omadussõna* ilma kohast üldnime (*n. appellativum*) juure lisamata, ei heida poesia mitte selle kitsendava eeskirja alla: *Parnasus biceps* = kahe tipuga P.; *perfida Troia* = äraandlik T.

Numerale.

28. *Arvsõnad*, iseäranis pikemad, lahutatakse luuletajailt hea meelega nende *üksikutesse faktoritesse*, mille läbi saavutatakse suurem piltlikkus: *Perque quater denos* *itur* in illa *gra-*

dus = neli korda kümne astme järele jõutakse temasse; *Milia qui novies distat ab urbe decem* = mis 9×10 penikoormat (pea-) linnast eemal on.

Praepositio.

29. Eessõnad (iseäranis kahesilbised) seisavad tihti nendega ühendatud sõnade *taga* (anaströphē): *umbras inter; collemque super*. Harva esineb see nähtus ka proosas: Caesar b. g. VII, 33, 2: *quos inter controversia esset* = kellede vahel oli tüli.

30. Eessõna *sine* aset täidab mõnikord *participium* (abl. abs.), näit.: *posito pudore; Diomede remoto*.

31. Eessõna *cum* seisab loetlemistel sagedasti *et* või *que* asemel: *Et celer Ismenos cum Phegiaco Erymantho. Litora cum plausu clamor superasque deorum | implevere domos* = plaksutamise ja (röömu-) kisa täitsid randa ja jumalate kõrget eluaset (taevast).

Coniunctio.

32. Siduvate sidesõnade (*et-et* või *et-que*) asemel tarvitab luuletaja *que-que*, mõnikord vaheldamisi ühes *et-et*: *ga: Cum-que satis arbusta simul pecudesque virosque | Tectaque cumque suis rapiunt penetralia sacris* = ja kisuvad üheskoos kaasa külvivilja, istandikud, kariloomad, mehed, majad ning seesmised ruumid ühes (neis olevate) pühade kujudega. *Thermodonque citus* (väle) *Gangesque et Phasis et Ister*.

33. *Aut-aut* ja *vel-vel* asemel leidub *ve-ve*: *Nec gemuisse minus, quam si nataeve meumve | Vidisset structos corpus habere rogos* = ja ta ei olla mitte vähem kurvastanud, kui oleks ta näinud kas tütre või minu keha ülesehitatud tuleriidal.

34. *Etiam*'i asemel seisab mõnikord lihtne *et* või *nec non; ne non, neu non* = *ut etiam: et me dilexit Anapis; nec non ut tempora noris* (vrdl. XI, v. 3.). *Instruit et natum* (VII, v. 20).

35. Kaht lauset siduvat *que* ei liideta mõnikord mitte aegsõna külge, vaid mõne muu sõna külge samas lauses: *Dique sumus meritasque luet vicinia poenas, Dixerunt* (= *et dixerunt*) = ja nad ütlesid: „Meie oleme jumalad, ning ümber-

olijad peavad teenitud karistust kandma“. VII, v. 41: *deseruitque ducem caelique cupidine tractus altius egit iter* (= et egit iter). Samuti tarvitatakse ka *nec*: *Nec longae rursus referuntur vina senectae* (= et vina non longae senectae) = ja mitte kõrge vanadusega vein kantakse jälle tagasi.

36. *Quamvis* ja *forsitan* on vahel *indikatiiviga* ühendatud, kuna sellevastu *quam-quam'*ile *coni.* järgneb: *Quamvis tardus eras et te tua plaustra tenebant* = ehk küll sa viivitasid ja sind su vanker tagasi hoidis.

37. *Simul atque* asemel seisab mõnikord ainult *simul*: *Quam simul ad duras religatam brachia cautes | vidit Abantiades* = niipea kui Abanti kangelane teda nägi käsivartega kinnitatult kõva kalju külge . . .

38. *Eitus* järgneva *nisi'*ga (täheenduses „ainult“) on proosas harilikult teineteisest lahus, luules aga sellevastu sagedasti *kõrroui*: *non nisi, nil nisi, nemo nisi.*

Retoorika.

Siia kuuluvad näit. järgmised luulekeele piltlikud ütlused ehk vigurid:

39. **Metafora** (*translatio*), piltlik kõnekäänd, mida tarvitatakse ilma võrdlusvormi valimata, kus sõna ühest tähendusest teise üle viiakse nimelt *omaduse* järele sel põhjusel, et mitmesugused asjad võivad oma tegevuste ja omadustega meie peale ühesugust mõju või muljet avaldada, näit.: *ardens* studium; *ira incensus* tuline viha; *flos* (= iuventus) Italiae; *agri sitiunt*; *silent* leges; *coeptis aspirare* ettevõtet edustama; *fluminibus habenas immittere* jõgesid tõketest vabastama.

40. **Metonymia** ehk *ümberrimetamine*, kui ühe sõna asemel seisab:

a) Teine nimisõna, mis temaga on sisemises ühenduses: *arma* = pugna; *caedes* = sanguis.

b) Aine, millest asi on valmistatud: *aera* = vasa aënea; *ferrum* = gladius; *ebur* = vagina ex ebore facta = elevandi-luust tupp.

Peale selle tarvitatakse:

c) *Jumaluse nime* selle asemel, mis ta korda saadab või inimestele annab: *Ceres* = munëra Cerëris, frumentum, panis; *Mars* = bellum, pugna; *Bacchus* = vinum.

d) *Autori nime* tema teoste asemel: *Homërus* = Homëri carmina. *Homërus* nos delectat.

e) *Abstractum pro concreto: custodia* = custos; *vicinia* = vicinus.

41. **Synecdoche** ehk *pars pro toto*, kui osa tervest saab terve tähenduse: *puppis* ehk *carina* = navis, *tectum, tecta* = domus, *os, ora* = vultus. *Romānus* (= Romani) ira odioque flagrabat. Tarvitatakse ka tervet osa asemel (*genus pro specie*), näit.: *aequōra* = mare, *diximus* = dixi.

42. **Antonomasia** ehk *nime kirjeldus*, kui nime asemel seisab teda kirjeldav kääne: *Saturnius*, Saturnus'e poeg = Jupiter. *Umbrarum dominus* = Pluto. *Saturnia* ehk *regina deum* (= Iuno) dixit. *Pelides* = Achilles, *Troiāni belli scriptor* = Homërus.

43. **Prosopopojja** ehk *personificatio*: kui eluta olevust tehakse mõtlejaks või tegevaks isikuks: pinus (mänd) *descenderat*; rumor (kuulujutt) *it*.

44. **Enallägē**, *ümbervahetus*, kui asjale antakse omadus, mis võib olla ainult isiku päralt: saltu (hüppega) *maligno*; *timido* pede fugit in antrum.

45. **Apostrōphe** (*allocutio*), kui pöördakse isiku poole, keda kohal ei ole: Inque tuo sedisti, *Sisyphë, saxo*.

46. **Prolepsis**, kui sihitusele antakse enneaegne omadus, mis võib olla alles (aegsõnas äratähendatud) tegevuse järelduks: *vitiatas* inficit auras = kihvtitab ja mürgitab õhku; numina *victa* domas = sa võidad ja taltsutad jumalusi.

47. **Zeugma**, kui aegsõna ühendatakse kahe nimisõnaga (aluse või sihitusega), kuna ta õieti *ainult ühe* juure sünnib. Tõlkes võetakse harilikult kaks aegsõna: pariterque anima que rotisque expulit = ta viskas tema vankrist ja võttis tal elu. Alii *naufragio*, alii a servis *interfectum* eum *esse scriptum* reliquērunt. — Ka proosas on tarvitusel kõne ehteks:

48. **Chiasmus**: vastavate lauseliigete ristipidine seis, nõnda nimetatud greeka tähe *Chi* (X) välimuse järele: Et caelo terras

ostendit et aethera terris. Ajax armis non Aiaci arma petuntur = Ajaksi nõutakse sõjariistadele, mitte sõjariistu A.ile.

49. **Anaphōra** (*repetitio*), kui sama sõna korratakse kahe või mitme üksteisele järgneva lause (või tema liigete) algul: *Ter* limen tetigi, *ter* sum revocatus = kolm korda astusin lävele, kolm korda läksin tagasi. *Te* loquor absentem, *te* vox mea nominat unam; *Nulla* venit sine te nox mihi, *nulla* dies. *Intus* insidiae sunt, *intus* inclūsum pericūlum est, *intus* est hostis.

50. **Anadiplosis** ehk **geminatio**, *kahekordsustamine*, kui sama sõna korratakse: Vota tamen *tetigere* deos, *tetigere* parentes = töötused liigutasid siiski jumalaid, liigutasid vanemaid. *Fuit, fuit* ista quondam in hac re publica virtus.

51. **Hyperbōle** — liialdus. Procella fluctus *ad sidēra* tollit. *Luce* clarius. Candidior *nive*.

IV. Mõned ettevalmistuse ja tõlke kohta käivad näpunäited.

1. Proosaliste kirjatööde juurest üle minnes luuleteoste lugemisele teeb alguses raskust siin meetrum'i nõuetel valitsev vabadus sõnade järjekorras:

a) Alus ei seisa sagedasti mitte lause algul, vaid tema keskel või lõpul:

Aspiciunt oculis superi mortalia iustis = jumalad silmavad õiglase pilguga surelikkude toimetusi.

Laetus abit gaudetque malo Berecynlius heros = õnnetundes läheb ära ja rõõmustab (selle) paha anni üle Berecynthia kangelane.

Mõnikord leiame aluse alles järgmises või kolmandas värsis:

Inde per immensum croceo velatus amictu

Aethera digreditur Ciconumque Hymenaeus ad oras | tendit = sealt läbi piiramata õhu sammub safranilise looriga kaetud Hymenaeus ja ruttab kikoonte maale.

Admoti quotiens templis, dum vota sacerdos
Concipit et fundit purum inter cornua vinum,

Haud expectato ceciderunt vulnere *tauri* = templi juure
aetud härjad langesid sagedasti ootamata surmahoobist sel ajal,
kui preester palvet luges ja valas puhast veini sarvede vahele.

b) Nimisõnaga seotud täiendused (*attributa*) või lisandu-
sed (*appositiones*) on neist tihti *eraldatud*:

Montibus in *liquidus* pinus descenderat undas = mänd
oli tulnud mägedest alla lainetavasse vedelikusse. Kui samas
veeres tulevad ette kaks nimisõna, milledest kummalgi on täien-
dus (*epitheton*), siis seisavad need täiendavad omadussõnad hea
meelega kõrvuti veere esimeses pooles (või teine neist kohe
pärast tsäsuuri), teises veere pooles aga nende külge kuulu-
vad nimisõnad:

Mollia securae peragebant *otia gentes* = mõnuses rahu-
elasid mureta suugarud.

Ponitur hic *bicolor sinceræ* *baca Minervæ* = nüüd tuuakse
kahevärvilisi (s. o. õlipuu) marju neitsilikule Minervale.

c) Vormide juures, mis lõpevad ühiste, aga mitmevältus-
liste täishäälikutega (näit.: *a* käänatuse *nominatiivis* ja *abla-
tiivis*, *paljuse asjasugu nom., akk. ja vokatiivis*) tuleb hoolega
tähele panna, missugust väldet (s. o. kas pikk või lühike vo-
kaal) vastav veere koht nõuab:

Tunc quoque, ut ora dei madida rorantia barba | conti-
git = ka nüüd, kus ta jumala tilkuvast habemest märjaks saa-
nud suud puudutas; siin tuleb ühendada *õra rorantiä* ja *ma-
didä barbä*.

Utque resurrexit foedatis pulvere turpi

Crinibus et gelidä membrä levavit humo = „ja kui ta
määrdivast tolmust räpaste juustega jälle üles tõusis ning kül-
malt põrandalt ennast püsti ajas“, kus ainult *gelidä humo* kokku
sünnivad.

Veel paar näidet:

Dum ferit Ausoniä carminä cultä lyrä = sel ajal, kui ta
laskis kõlada kauneid laule Ausoonia (Rooma) lüüral.

Tum vero, sive ille suā Cerealiā dextrā Munerā contigerat = seal aga, niipea kui ta oma parema käega oli puudutanud Ceres'e andeid.

Ergo illic saevā vertentiā glaebas |

Fregit aratrā manu = sellepärast purustas ta seal karmi käega mullapanke pööravad adrad.

Arusaamatusi võib tekkida ka sellest, kui ei panda tähele tüvesilpide vältust, näit.:

mānibus, sõnast *manes*, surnud

mānibus, „ *manus*, käed

lābor, libisen, langen

lābor, vaev

lātē, on imperat. sõnast *lātēre*, peidus olema

lātē on adv. sõnast *lātus*, lai

pārēre, sünnitama

pārēre, sõna kuulma.

2. Ladina luuletaja armastab pealauseid ilma sidumata üksteise kõrvale seada, kuna ladinakeelses proosas sellevastu tarvitatakse pea- ja kõrvalistest lausetest liidetud perioodilisi ühendusi. Tõlkes võivad pealauseid harilikult alale jääda, saadasti tuleb aga kohaste partiklite abil mõlemate lausete vastastikune vahekord ära tähendada:

Altius egit iter. Rapidi vicinia solis

Mollit odoratas, pennarum vincula, ceras = ta pööras teelt kõrgemale. *Seal* pehmenes lõhnav vaha, sulgede pide, palava päikese läheduses.

Sacra lovi facturus erat. Iubet ire ministros = *nüüd* tahis ta Juppiter'ile ohvrit tuua. *Sellepärast* käskis ta teenreid minna.

Poscimur; effulget tenebris Aurora fugatis = *nüüd* ruttu; *sest juba* särab heledasti Auroora, kes peletanud pimeduse.

Quid faciat? Multum caeli post terga relictum, Ante oculos plus est = mis *nüüd* teha? *Küll* on ta palju taevast juba selja taha jätnud, *aga* (siiski) on tema ees veel rohkem.

3. Tõlkeks tuleb püüda tarvitada sõnu, mis eesti luules ette tulevad. Puht-proosalised sõnad peab võimalikult kõrvale jätma. Iseäranis juhitage tähelepanu järgmiste nähtuste peale:

a) Ladina keel valib sagedamini üldmõisteid luulelisteks täiendusteks, nagu: *parvus*, *magnus*, *ingens*, *bonus*, *melior* jne., näit.:

magnum numen, vägev jumalus
magno conamine, jõudsa hooga
tanti aequoris, kauge mere
anhelitus ingens, raske hingamine
vultus melior, rõõmulisem (palge) ilme
praemia magna, kõrge hind
murmure parvo, tasase sosinaga
ingentia verba, hooplev kõne.

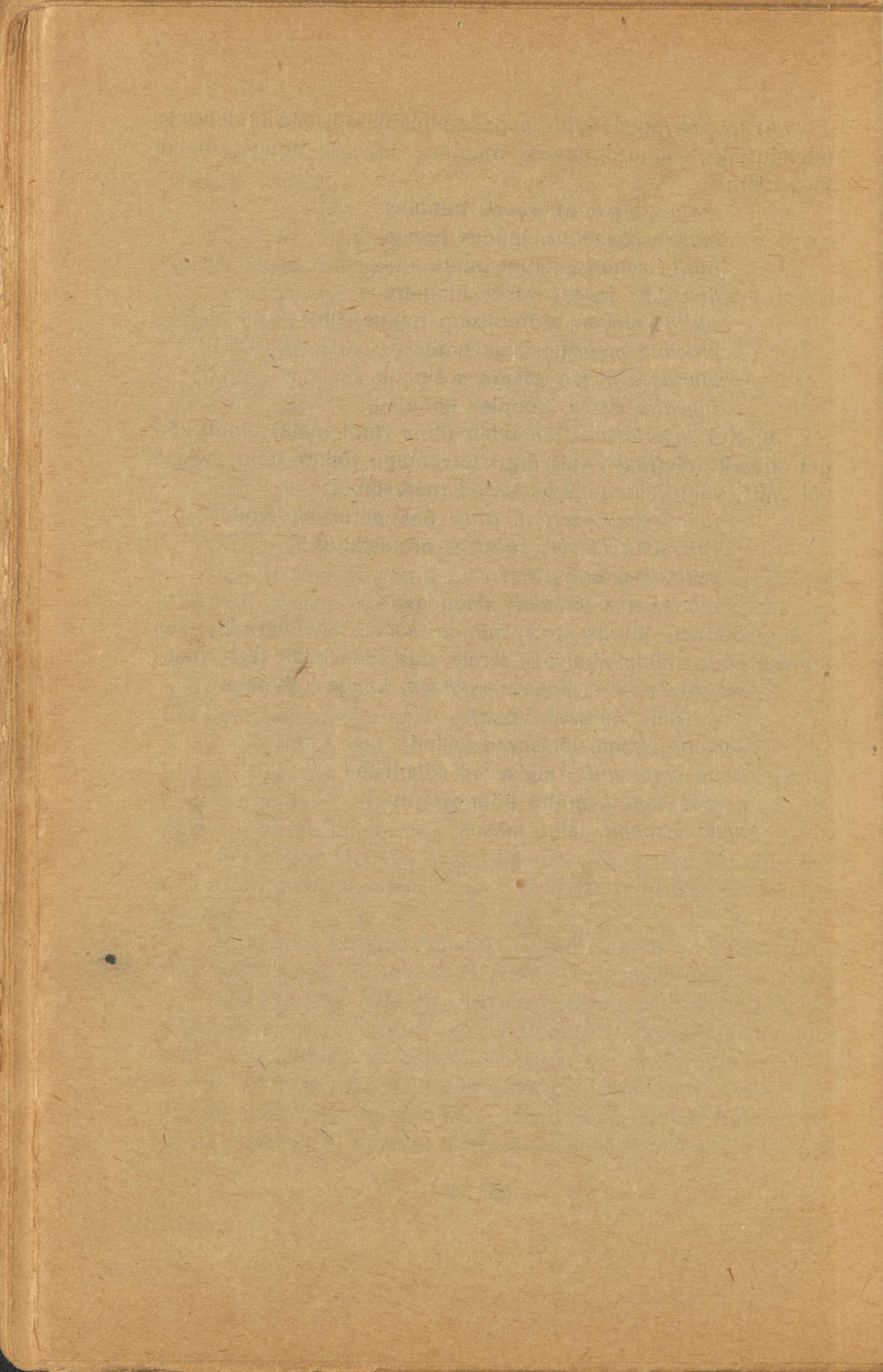
b) Kui *superlativus* tähendab (ilma võrdlemata) ainult kõrget kraadi (*elativus*), siis ärgu tarvitatagu tõlkes sõnu „väga“ või „nii“, vaid valitagu seks teised määrsõnad: –

unctissima pectora, truult ühendatud südamed
carissima Thisbe, palavalt armastatud T.
mitissima, armurikas
clarissimus, heledalt sätendav.

c) Sõnade juures, mis mõnda *häält* tähendavad, tuleb kohane sõna valida nimisõna järele, mis seda häält teeb, näit.:

magno tremore, kohava mühaga, kange kohinaga
(näit. metsast, veest)

sonantia frena, lõgisevad valjad
arma crepitantia, klirisevad sõjariistad
nervus sonuit, ambu nõör vingus
unda insonuit, laine laksus.

VIa. Niobe*).

(VI. r., v. 146—312).

Lydia neuu *Arachne* oli *Minerva* (*Athena*) poolt ämblikuks muudetud karistuseks selle eest, et see oli julgenud temaga võistelda kudumisekunstis. *Arachne* kurb saatus ei olnud aga hoiatuseks *Niobe*le, kes ülemealikuks läks oma laste rohkusega ja sellega uhkustas jumalanna *Latona* ees. *Apollo*, *Latona* poeg, surmab oma nooltega *Niobe* seitse poega, tema seitse tütart saavad surma *Artemis*'i (*Diana*) noolte läbi, *Niobe* abikaasa *Amphion* hukkab ennast meeheitmises, *Niobe* ise muudetakse pisaraid valavaks kaljuks *Lydia* mägestikus.

1. **Lydia** maakond Väike-Aasia läänerannas, pealinnaga *Sardes*; siin maa nimetus elanikkude nimetuse asemel: *metonymia*. — **fremis** = kajab, kohab, s. o. arutustest *Arachne* ümbermuutmise üle. — **Phrygiae** (s. o. terrae) maakond Väike-Aasias, *Lydia* naabruses; siin nimetatakse üht naabruses olevat maakonda „naabrite“ asemel üldse. — 2. **rūmor**, õris, m. kõmu. — **facti rumor** teade sellest sündmusest. — **et** ja viimaks. — **sermo**, õnis, m. (serere) jutuaamine, kõnelemine, rääkimine. — **occupāre** (capere) oma alla võtma. — **magnum sermonibus occupat orbem** (s. o. terrarum) täidab juttudega suurt osa maakerast; *Lydia* . . . *Phrygiae* . . . **orbem** sisaldab tõusu: *gradatio*, sest alguses on jutt *Arachne* kodumaast, siis naabrimaakondadest ja lõpuks kogu maailmast. — 3. **Niobe** oli *Phrygia* kuninga *Tantalus*'e tütar ning *Thebae* kuninga *Amphioni* abikaasa. — **thalamus** (greek.) naiste magadistuba; siin:

---

*) *N. B.* Kui *Metamorphoses*'te II. jagu („Seletused“) trükist juba ilmunud oli, avaldati Haridusministeeriumi poolt gümnaasiumidele täielikum ladina keele kava, mille järele endisele lisaks veel kolme jutustuse omandamist nõutakse: 1) *Niobe*, 2) *Lüükia* talupoegade ümbermuutmise konnades ja 3) *Philemon* ja *Baucis*. Viimaste kommentaar tuli sellepärast siia paigutada. E. K.

abielu. — **ante . . . thalamos** = enne pulma. — **illam** = Arachnen, s. o. jutustust temast. — **cognoverat illam**, s. o. oli temast kuulnud. — **4. tum** = alles sel ajal. — **Maeonia** (greek.) = Lydia. — **virgo** on ütluse täienduseks: „olles neiu, neiuina“. — **Sipylyus** (greek.) mägi Lydia's; *Maeoniam Sipylyumque*: asja nimetus tervelt ja osalt (sellepärast *que* = iseäraliselt, lähemalt, nimelt). — **colebat** (s. o. Niobe) = incolebat. — **5. admonēre** manitsema, õpetama, hoiatama. — **nec . . . admonita est poena** = karistus . . . ei olnud temale hoiatuseks, ei õpetanud teda. — **populāris**, is, m. f. (populus) suguvend, suguõde. — **Arachnē**, ēs (greek.) ämblik. — **6. cēdere** (= ut cēderet). admoneri infinitiiviga aegsõnade eeskujul, mis tähendavad „oskama, harjuma“ jne. — **caelites** = dei. — **verbis . . . minoribus uti** (vastand: *magna loqui*) alandlikumaid sõnu tarvitada, viisakamalt rääkida. — **7. animos dare** uhkusega täitma, ülemeelikuks tegema. — **sed enim** sulatab kokku kaht mõtet: *aga* midagi rohkem (s. o. animos dabat) kui ta lapsed; *sest* nendega võrreldes olid kõik teised uhkustamise põhjused kõrvalised. — **coniugis** = Amphionis. Amphion oli kuulus laulmises ja mängis nii osavasti tsiitrit, et isegi kivid liikuma hakkasid ja iseenesest müüri heitsid, millega ta soovis Thebae linna ümbritseda; (vrld. Hor. Carm. 3, 11, 2: *movit Amphion lapides canendo*; Ars poet. 394: *dictus et Amphion, Thebae conditor arcis, saxa movere sono testudinis et prece blanda ducere, quo vellet*). — **8. genus** = päritolemine kuulsast soost, sest Amphion ja Tantalus olid Zeus'i (Juppiter'i) pojad. — **regni** s. o. üle Thebae linna. — **9. quamvis** ehk küll. — **ea**, vorme asesõnast *is, ea, id* ei tarvita Ov. harilikult mitte. — **euncta** = omnia. — **10. progenies** (täiend. *placuit*) järeltulijad, suguvõsa. — **11. et ja** tõesti. — **dicta foret** = dicta esset. — **non sibi visa fuisset** s. o. fēlicissima mättrum esse. — **sibi videri** ennast pidama kellekski, millekski. — **12. satus, sata** (serere) ablatiiviga: poeg, tütar (lisandus sõnale: Manto). — **Tiresiās**, ae (greek.) pime ettekuulutaja Thebae linnas. — **venturi** nimisõna tähenduses = futuri, — **praescius** (c. gen.) = etteteadja. — **Mantō**, ūs (greek.) ettekuulutajanna nimi. — **13. ühend. per medias . . . vias fuerat . . . vaticinata**. — **divinus** (divus) jumalik, prohvetlik. —

motus, us, m. (movēre) liigutus, *kirg, tung, vaimustus*. — **con-**
cita = commota. — **divino concita motu**: jumaliku vaimus-
tuse mõjul. — 14. **vāticinor**, ari ette kuulutama. — **viae**: uulit-
sad. — **Ismenides**, um (= Thebaides) ta nimetab Thebae linna
naisterahvaid jõe *Ismēnos*'e järele, mille ääres linn oli. — **fre-**
quens, tis hulgaline, arvurikas. — **ite frequentes** (= omnes)
rutake kõik. — 15. **date** annetage, ohverdage. — **Lātōna**, ae
on Apollo ja Artemis'i ema. — **Lātōnigenae**, arum Lato lap-
sed. — 16. ühend. *date tūra cum prece piā*. — **prex**, precis f.
palve. — **cum prece** = c. precibus. — **tūs**, turis, n. viiruk,
plur. viiruki - ohver. — **cum prece tura** = tura et preces. —
laurus, i, f. loorberipuu, loorber oli pühendatud Apollosele. —
innectere = sisse punuma, ümber põimima, palmima. —
lauro ... innectite crinem (ainsus paljuse asemel kogunime
tähenduses) = laurum innectite crini(bus): ohverdamise ajal
panid greeklased pärjad pähe. — **paretur**: kõik kuulevad sõna.
— 18. **Thebaides** (sing.: Thēbais, idis) = Thebae = Ismeni-
des, v. 14. — **frons**, dis, f. lehestik, lehtpärj, vanik. — **iussis**
... **frondibus** (= coronis) = (Manto poolt) äratähendatud pär-
gadega. — **tempus**, oris, n. meelekoht, siin = caput. —
19. **dant** (zeugma): d. tura (panevad suitsema, süütavad) —
d. verba (räägivad). — **sanctae ... flammae**, ohvrituli. — **et**
verba precantia stilistiline variatsioon, tähendab sama, mis eel-
mine (v. 16) *cum prece*. Vrdl. Metam. 9, 159: tura dabat pri-
mis et verba precantia flammis. — 20. **ecce** aga vaata, ennäe.
— **comitum** (saatjate) siin naisterahvastest — **celeberrima**
(nomin.) **turba** (abl., oleneb *celeberrima*'st) = ümbritsetud
tihedast salgast. — 21. **vestibus** jne. = *spectabilis* (käib
Niobe kohta) *auro, intexto vestibus Phrygiis* (dat.): Phrygia
riide all mõistetakse õielist (kirjadega kaetud) riidet, kuna
siin kirjad kuldniitidest on tehtud. — **spectābilis**, e. (spectāre)
nähtav; kaunis vaadata, *tore*. — **intexo**, xui, xtum 3. sisse ku-
duma. — **intexto auro** (abl. qualit.) oleneb sõnast *spectabilis*.
— 22. **quantum ira sinit**, sest et viha tema näojooni moo-
nutab. — **sino**, sivi, situm, 3. lubama. — **formōsus**, a, um
(forma) nägus, ilus. — **movensque** etc. on tema viha märgiks.
— **decōrus** (decor) ehtiv, kaunis. — 23. **immissos**, harilikult

ei kannud greeka naister. mitte lahtiseid juukseid. Et Niobe seda teeb, näitab tema ärevust ning valu. — **umērus** öla. — **per** = üle. — **capillus** juuks. — 24. **consisto**, stiti, stitum, 3. seisma jääma, seisatama. — **circumfero**, tuli, lätum, ferre ümber kandma, ringi keerama. — **oculos circumtulit**: vaatas (pööras pilgud) ringi kõikide peale. — **alta** = ennast sirgeks ajades, pead kõrgele tõstes, uhkes seisus (Liv. 2, 10, 8: circumferens inde truces minaciter oculos; Seneca contro. 1, 3, 1: constitit et circumlatis in frequentiam oculis sanctissimum numen . . . coepit . . . violare). — 25. **furor**, õris, m. (furere) hullustus, hullumeelsus. — **quis furor** (est)? kohe esimesed sõnad avaldavad tema ärevust. — **auditos . . . caelestes** (taevalisi, jumalaid): s. o. niisuguseid, kes teile tuttavad ainult kuulu järele (Vrdl. Tacit. dial. c. 7: auditos requirunt ac velut agnoscere concupiscunt.). — **visis** on *mascul.*, täiend. *caelestibus*, s. o. neist, keda teil on võimalik näha oma silmadega. — **praepōnēre** eelistama, paremaks pidama. — 26. **caelestes** siin üldse „jumalikust soost isikud“, nagu ise Niobe, kes oli *Tantalus*'e, Juppiter'i poja tütar. — **per** igal pool . . . peal; *per* mõistab kõiki neid paljuid altareid (mitte ainult Thebae linnas), millede peal ja läbi *Latona*'t austati. — 27. **numen adhuc** etc. tuleb adversatiivselt ühendada. — **sine . . . est** on ilma, temal puudub. — **numen . . . sine ture meum est** = minu jumalikku sugu ei peeta . . . vääriliseks. — **mihi**: täiend. „aga ometi“. — **Tantalus** tohtis alguses jumalatega ühes lauas istuda, kuni ta neile oma poja *Pelops*'i liha söömiseks ette pani. — **auctor**, õris, sünnitaja, isa. — 28. **soli scil. mortalium**. — **tangere mensas** söömaaegadest osa võtta. — **mensa** (mētiri) laud, söök, roog (Vrdl. Hor. Carm. 1, 28, 7: Pelopis genitor, conviva deorum). — 29. **Pleīades**, um (greek.): 7 *Atlas*'e ja *Pleione* tütar paigutati seitsme tähe näol taeva *Plejaadide* tähekogusse; neid peeti *Hüaadide* õdedeks. — **Pleīadum soror** on *Diona*. — **genetrix** s. o. *Diona*, üks *Hüaadide*st, *Atlas*'e tütar. — **maximus Atlas**, antis (greek.) haruldane, jumalikust soost hiiglamees, kes taevavõlvi oma õlgadel kandis ja keda peeti *Plejaadide* ning *Hüaadide* isaks. — 30. **avus**, i, vanaisa. — **aetherium** (= taeva) omadussõna seisab gen. *aetheris* asemel. — **cervix**, ĩcis, f. turi; *cervicibus*.¹ ka proosas

jäetakse kehaosade juures eessõna ära, kui nende peale vaadatakse kui abinõu peale, millega midagi hoitakse või kantakse. — **axis**, is, m. telg; siin taeva telg, *taeva võlv*. — 31. **Juppiter alter avus**, isa poolt. — **socero**: Juppiter'i peeti ka *Amphion*'i (Niobe abikaasa) isaks. — **glōriāri** (glōria) *c. abl.* kiitlema, uhkustama millegagi. — 32. **me** ühend. sõnadega *sub domina*. — **regia** (scil. *domus*, sõnast *rex*): kuninglik loss; *regia Cadmi* on nn. *Cadmēa* = Thebae linna loss (kindlus, kants), mille ehitajaks oli *Cadmus*. — 33. **sub me domina** = minu võimu all, minu käsutada. — **fidibusque** jne. = *et moenia commissa* (kokku pandud, üles ehitatud) *fidibus* (tsiitri mänguga) *mei mariti*, v. 7. (vrld. Caes. de b. g. VII, 22, 5: commissis suarum turrium malis). — 34. **moenia cum populis**, s. o. linn ühes elanikkudega. — **a me** näitab tema ülbust, kuna ju harilikult naisterahvad ei võtnud osa valitsemisest. — 35. **adverti**, perf. siin tegevuse kordumiseks. — **lumina** = oculos. — 36. **spectantur** „võib näha“. — **opes** varandus, rikkus. — 37. **dea**: sellega tähendab ta ennast. — **digna dea facies** = facies, digna (nomin.) dea (abl.). — **adicere** (iacere) juure viskama, siin: juure võtma, = *arvama*. — **adice** tõlkida paljuses. — 38. **mox** mõtte järele „tulevaid“. — **generosque nurusque** = generos nurusque: mida suurem perekonna liikmete arv, seda suurem on vanemate õnn ja uhkus. — **nurus**, us minija, plur. „noored naised“. — 39. **quaerite**, ironiliselt, ta mõtleb vastandit: teil pole nüüd mitte enam tarvis küsida. — **habeat quam** jne. = quam causam habeat. — 40. **nescio quoque** etc. = et audete praeferre mihi Titanida Latonam, satam nescio quo Coeo. — **nescio quo** siin = *n. quodam* põlguslikult („mingisugune“). — **satam** ablatiiviga *Coeo* = Coeus'e tütar, *Coeus* (greek.) üks titaanidest (*Latona* isa), kes võitluses Juppiteriga alla jäid. — **Titānis**, idis, acc. -ida (greek.) titaani tütar, kuna, sellevastu, Niobe oma abikaasaga jumalate lapsed olid. — 41. **cui** käib *Latonam*'i kohta. — **maxima... exiguum**, pane tähele vastandeid. — **quondam... negavit**: Juno, armukadeduse pärast *Latona* vastu, keelas „Maale“ ära õnnetut rändajat vastu võtta. — 42. **sedem** = locum. — **pariturae** on kokkukõlas eelmise *cui*'ga = kellele, kui ta pidi emaks saama. — 43. **dea vestra**, pilkavalt, „keda teie valesti kui

jumalannat austate“.— 44. **exsul**, -sulis: välja saadetud; *exsul mundi* (gen.) = mundo expulsus: tervest maailmast välja heidetud.— **mi-sēror**, ari kaasa tundma, kahjatsema; ptcp. *miseratus* täis kaas-tundmust.— Korralda: *donec Delos, miserata vagantem* (scil. Latona-m), *dixit*.— 45. **terris** = in terris. — **in undis** (scil. *erro*). — **Dē-los**, i (greek.) keskmine saar *Küklaadi* saarestikus; ennemuistse jutu järele olla Delos alguses ujuv saar olnud, kuni *Neptunus* (Poseidon) talle viimaks teenuste eest Latonale (kes siin kaksik-lapsed ilmale tõi) meres kindla koha andis. — 46. **instabilis**, e mitte kinniseisev, mitte kohane pealseismiseks. — **instabilem locum**: kõikuva puhkepaiga, vastandiks kindlale kuninga los-sile Thebae's. — 47. **facta**, scil. *est*. — **utērus**, i siin: laste rohkus. — **uteri** ... **nostri** võib tõlkida: minu perekonna. — **septima**: tõlkes täiend. ainult. — 49. **hoc** käib eelmise *felix manebo* kohta. — **tutus** julge, kindlustatud, rahulik. — **copia**, ae küllus, rohkus kõiges, ka laste rohkus. — 50. **quam cui** = quam ut mihi. — **Fortuna** = fortuna adversa. — 51. **ut** (con-cessivum). — 52. **excēdo**, cessi, cessum 3. 1) intr. välja astuma, 2) transit. lahkuma, üle minema, üleolema millestki. — **exces-sēre** ... **bona**: minu õnn on hirmust üle, on väljaspool hirmu, s. o. mu õnn on suurem, et mul kunagi karta tuleks õnnetuks saada.— **bona**, orum, õnn.— **tingo**, 3. vormima, *ette kujutama, oletama*.— **demo**, dempsi, demptum 3. (*de* ja *emo*) ära võtma.— 53. **populus** = multitudo, hulk, salk, rahvake (hüperboliline nimetus, iseloo-mustab tema uhkust ja julgeolekut). — **aliquid** s. o. liige, pea.— 54. **redigēre** (agēre) tagasi viima, piirama, pass. alla langema; *non ... ad numerum redigar ... duorum*: arv ei lange kaheni.— **spoliāre** (spolium) röövima; *spoliata* (kontsessiivselt) kaotuse peale vaa-tamata. — 55. **Latonae turbam** nagu Latona laste kari (pilka-valt kahest lapsest). — **qua** (scil. *turba*): abl. limitat. „selle (arvu) juures“. — **quantum** kui vähe. — **disto**, are (*dis* ja *sto*) kaugel, eemal olema, teistsugune olema. — **orbis** vanemateta, *lasteta*. — **qua** ... **orba**: oma väikese laste arvu läbi ei ole temas palju vahet sellega, kellel lapsi ei ole. — 56. **satis** ... **sacri** (neutr., sacrificii) est. — **pro re** „niisuguse asjaolu juures“. — 57. **ponite! Deponunt**: *simplex* ja *compositum* on siin samas tähenduses. — **infecta** (in + facta): predikatiivselt tarvi-

tatud. — 58. **quodque licet** = hoc unum licet. — **que**: adversatiivses tähenduses. — Ühend. *et* (que asemel), *quod licet*, ... *venerantur*. — **venerari** (venus) austama, jumal-dama. — **murmure**, s. o. pomisedes (sosinal) loetud palves. — 59. **indignari** (indignus) pahandama, vihastama. — **ver-tex**, icis, m. (vertere) keerd, ots, *tipp*. — **Cynthus** (greek.) mägi Delose saarel, mille järele Diana nimetus „Cynthia“. — **dictum** sõna. — 60. **gemina cum prole**: oma mõlema lap-sega. — 61. **animosus** (animus) julge, c. abl. uhke kellegi, millegi peale. — **vobis animosa creatis** mina, kes uhkustan sellega, et olen teid sünnitanud (*vobis creatis* on abl. abs., sisaldab põhjust). — 62. **nisi** = peale. — **cessura** = valmis või nõus maha (alla) jääma. — 63. **an dea sim**, missugune Niobe sõna näitab seda kahtlust? — **dubitor** = dubitatur de me. — korralda: *et* (que asemel) *arceor aris per omnia saecula cultis*. 64. **nati** = filii, liberi. — **succurrere** appi tõttama, abiks olema, toetama. — 65. Ühend. *et hic dolor non* (nec asemel) *solus* (est). — **dirus** kole, hirmus. — **convicia**, orum kisa, siin: *sajatused, sõimusõnad*. — 66. **Tantalus**, idis (greek.) Tantaluse tütar (Niobe). **postponere** järele seadima, madalamaks pidama. — **est ... ausa**. — 67. **recidere** (cadere) tagasi langema. Mõte on: tema enese peale langegu see, mida ta minu kohta on ütelnud (v. 55), et ma lasteta olla. — 68. **exhibeo**, ui, itum 2. (habere) pakkuma, *tunda laskma, avaldama, tarvitama*. — **linguam ... paternam**: ka Tantalus oli keelega patustanud, kui ta jumalate saladused inimestele edasi rääkis. — 69. **relatum** (referre) teadaanne, seletus. — 70. **desino**, sii, sítum, 3. järele jätma; *desine* (absoluutselt) jäta! — **Phoebus** = Apollo. — **ait** = rääkis vahele. — **mora ... est** „on (ainult) viivituseks“. — **querella** kaebtus — Ühenda: *longa querella* (alus) *est mora poenae* (Miks takistab Latona kaebtus Niobe karistamist?) — 71. **Phoebē**, ēs (greek.) = Diana (Artemis) kuujumalanna. — **lapsus**, ūs, m. (läbi) libisemine, liuglemine, lend; *lapsu* lenna-tes, lennus. — 72. **contigerant** (= contigerunt): plusq. sisal-dab tegevuse kiirust. — **tecti nubibus**: Jumalad lendavad läbi õhu harilikult pilvekattes, et surelikud neid ei näeks, mõned neist tarvitavad ka vankrit, nagu *Juno* (vaudega), *Venus* (tuvi-

dega), *Ceres* (lendavate madudega). — **Cadmēis**, idis, (greek.) adj. kadmuse = teebeni; *Cadmēis arx* = Cadmēa, Thebae linna kants. — 73. **planus** tasane, lage. — **latē** (latus) adv. laiali, kaugele. — **prope moenia**, tähend. väljaspool linna, nagu Marsi väli Roomas. — **campus**, i põld, väli. — 74. **assiduus** (= adsi-duus) püsiv, väsimata; *assiduis . . . equis* = ab ass. e. (see väli oli alati täis ratsasõidu harjutajatest). — **pulsatus** tambitud, tallatud. — **rota**, ae ratas, siin: *vanker*. — **turba** = multitudo. — 75. **mollierat** oli tolmuks teinud, purustanud. — **subiectas** „rataste ja kapjade alla sattunud“. — **ungula sōrg, kabi**, siin kollektiivses tähend. — **glaeba** kamp, mulla pank. — 76. **pars . . . conscendunt** kokkukõlas tähenduse järele, sest *pars* = nonnulli, mõned. — **genitis** (gignere) c. abl. = poegadest. — **fortes** (acc.) . . . **equos**. — 77. **conscendere** (scandere) üheskoos (selga) istuma. — **sucus** mahl, sahv, purpur. — **Tyrio suco** = purpura. — **rubere** (ruber) punane olema, punaselt läikima. Konstr. *et premunt terga* (equorum) *rubentia Tyrio suco*, s. o. istuvad Tyria (purpuri) värviliste tekkidega kaetud hobuste seljas. — 78. **auro gravis** kullast raske, kuld-ehetes. — **moderari** (modus) taltsutama, juhtima, ajama. — **habena**, ae ohi. — 79. **Ismenos** nõnda nimetatud jõe järele kodulinna. Hiljem nimetasid greeklased esimest poega harilikult vanaisa järele (isa poolt). — **certum flectit in orbem**. Mõte: juhib hobuseid nõnda, et nad ümber võidusõitmise-välja jooksevad korralistes (ühesuurustes) ringides (vrdl. *Metam.* 12, 463: *certumque equitavit in orbem*). — **flectere** painutama, käänama, juhtima. — 80. **quadrupēs**, pedis, neljajalgne, siin: *hobune, ratsu*. — 81. **ei mihi!** = häda mulle! — **conclamare** korraga hüüdma. — 82. **tela** plur. seisab sing. asemel. — **gerit** = habet. — **frena**, orum päitsed, valjad. — 83. **defluere** maha voolama, *alla libisema*, = *langema*. — **armus**, i = humerus öla, hobusel: *piht, turi*. — **armo**, scil. *equi*. — 84. **proximus** (prope) järgmine (*Ismenos* oli Niobe kõige vanem poeg, *Sipylus* tema järgmine vanuses). — **sonitus**, us, m. (sonare) toon, lärm, pragin, raksumine. — **per inane**: õhus, kus kedagi ei olnud näha. — **pharetra**, ae noolte tupp. — **sonitu . . . pharetrae** (s. o. Apollinis). — 85. **frena dabat** laskis valjad

lodevile, ajas tuhatnelja. — **veluti cum** = just nõnda, nagu ...
 kui. — **praescius** (ette aimates) ... **rector** (nävis). — **imber**,
 is, m. sadu, kange vihmahoog. — 86. **nubes**, is, f. pilv. —
undique (igal pool, igast küljest) ... **deducit**. — **pendentia** ...
undique = quaecumque (ehk ubicumque) pendebant: kõik
 purjed, mis rippusid (ülearused purjed köideti üles purje peele
 otsa, mille külge nad olid kinnitatud). — **rector** õris (regere) juht,
 siin: kapten või tüürimees. — 87. **carbasa**, orum, (greek.) puu-
 villane kude, siin *metonymia*: materjal temast tehtud asja ase-
 mel — *purjed*. — **deducit** „laseb maha“ (teda pingule tõm-
 mates ja tema alumised otsad laeva laele kinnitades). — **ne qua**
 (scil. *parte*). — **levis** täiend. „isegi“. — **ne ... effluat** asjata
 kaduma ei läheks. — 88. **frena dabat** täiend. „tahtis“ (sel
 lausel on *kontsessiõne* tähend.). — **dantem** „kuna ta tuhat-
 nelja ajas“. — **non evitabilis**, e (evitare) möödapääsemata,
 kõrvaldamata. — 89. **consequi** kätte saama, tabama. — **summa...**
cervice = in summa cervice. — **cervix**, icis, f. selg, turi,
 kael. — **tremens** värisedes (liigub nool veel sinna-tänna, peale
 selle kui ta oma ohvrise sisse tunginud). — 90. **crudus** (cruor)
 verine, toores. — **ferrum** „noole raudots“, mis turjast sisse
 läbi kurgu tungis. — 91. **ut erat**: hobusele kannukseid andes,
 kummardas ta ettepoole hobuse hüpet oodates. — **pronus**, a,
 um ettepoole kummardanud (adiect. seisab adv. asemel — *vol-
 vitur*'i juures). — **collum**, i kael. — **iuba**, ae lakk. — **per colla**
admissa iubasque = per colla iubasque admissi equi (hypal-
 lage adiectivi): üle tuhatnelja jooksva hobuse kaela ja laka;
equum admittere „hobust tuhatnelja ajama“, *admissus equus*
 „tuhatnelja jooksja hobune“ (vrld. Caes. de. b. g. I, 22, 2:
 Considius equo admisso ad eum accurrit); *colla ... iubas*: plur. tar-
 vitatud sing. asemel. — 92. **volvi** maha veerema. — **calidus**
 (calère) soe. — **foedare** (foedus) ära määrima, plekitama, tõlk.
niisutama. — 93. **Phaedimus** (greek. hiilgav, tore): täiend.
 „vahe ajal“. — **avitus** (avus) vana-isaline. — **heres**, ēdis pä-
 rija. — 94. **ut** = postquam — **solito ... labori**: mõeldakse
 ratsasõidu-harjutusi. — **impono**, posui, positum 3. sisse (peale,
 külge) panema; *finem imponere labori* = finire laborem. —
 95. **nitidus** (nitère) rasvane, läikiv. — **iuvenalis**, e (iuvenis)

noortele kohane, nooruslik. — **palaestra** (greek.) maadlemise kool või väli. — **nitidae . . . palaestrae**: läikivad olid maadlejad, kes oma keha (maadeldi paljalt) õliga võidsid, mis painduvamaks ja ühtlasi libedaks tegi ning kinnihaaramist raskendas. — 96. **confero**, tuli, latum, ferre kokku ehk lähedale viima, üksteise vastu toetama. — **artus** kitsas, tihe. — **luctor**, ari maadlema. — **nexus** ümberhaaramine, ümbert kinni hoidmine. — 97. **pectora pectoribus** eesti k. ainsus. — **concita . . . sagitta**: lastud nool. — **tendo**, tetendi, tentum 3. pingule tõmbama, pingutama. — **traicio**, ieci, iectum, 3. (iacere) läbi viskama, läbi puurima. — 99. **ingemo**, 3. oigama hakkama, ohkama. — **incurvare** sissepoole ekk kokku tõmbama. — 100. **membra solo ponere** = maha vajuma. — **suprema** adi. siin adv. asemel („viimast korda“). — 101. **exhalare** (hinge) heitma. — 102. **Alphenor** (greek.) „meestetoitja“. — **plango**, nxi, nctum, 3. lööma. — **lanio**, are katki kiskuma, käristama. — **laniata . . . plangens** = *plangens et lanians* ehk *plangendo pectus lanians* (ta löi enesele vastu rinda valu märgiks vendade pärast). — 103. **advolare** juure lendama, kohale ruttama. — **gelidos** tarduvaid — **complexus**, us, m. (complecti) ümbert kinni võtmine, sülelemine. — **adlevare** üles tõstma. — **artus**, uum liikmed. — 104. **in** keset, ajal. — **que** = aga. — **officium** teenistus, toimetus. — **Delius**: Delose jumal („Deloslane“), s. o. *Apollo*, kes sündis Delose saarel. — 105. **intimus** kõige seesmine, sügaval sees olev. — **fätifer** (= letifer), fera, um (fatum ja ferre) surmatoov, surmav. — **rumpo**, rupi, ruptum, 3. katki käristama, = murdma, *läbi puurima*. — **praecordia**, orum, n. plur. (cor) rind. — 106. **Quod**, s. o. ferrum. — **simul** = simulatque nii pea kui. — **eductum** (est) s. o. „haavatud nooremehe poolt“, kes temasse tunginud noole välja kisub. — **pulmo**, ōnis, m. kops. — **hamus** haak, konks. — 107. **ēruo**, ērui, ērutum 3. välja kiskuma. — **cum . . . anima cruor** = cruor et (ühes verega) anima. — **effundo**, fudi, fusum 3. välja valama, pass. refl. välja voolama. — **aura**, ae, tuule õhk, plur. õhk; *in auras*: välja. — 108. **non . . . simplex . . . vulnus**. — **intonsus** (tondēre) pügamata (juustega), lokis (tähendab, D. oli alles poisike, sest greeka poisikesed kandsid pikki juukseid). — **non simplex** = non unum. —

Damasichthon (greek.) „maa allahaitja“. — 109. **afficere** (= adficere) tabama, võimetuks tegema. — **ico**, ici, ictum, 3. lööma, tabama, tréhvama. — **crus**, ūris, n. (jala) sääär. — **incipere** (capere) algama. — **esse** jääb tõlkimata. — 110. **nervösus** (nervus) sooneline, soonerikas; **nervus** tähendab roomlaste juures sooni (mitte närvisid). — **internödium**, ii (nodus) vaheruum kahe liikme vahel, sügavam koht, lohk. — **poples**, itis, m. lohuke põlve all, „põlve keder“. — 111. **temptare** püüdma, katsuma. — **trahere** = extrahere, välja kiskuma. — **exitiabilis**, e (exitium) hukatust toov, hädaohtlik. — 112. **iugulum** (iugum) siin: kõri, kael. — **tenus** „kuni“, nõnda et peaaegu terve nool välja tuli. — **pennae** suled (noole alumise otsa küljes). — **acta est**: tungis sisse. — 113. **expello**, puli, pulsum 3. välja tõukama. — **eiaculatus** välja tungides. — 114. **emicare** üles pritsima. — **longe** kaugele. — **terebrare** läbi puurima; *terebrata* . . . *aura*: abl. abs. „õhust läbi tungides“. — **prosilire** (salire) üles kargama, pritsima. — 115. **proficio**, feci, fectum 3. (facio) edasi jõudma, midagi korda saatma. — **precor**, ari (prex) palvetama, paluma. — **non profectura precando** (= precans) „kelledel ei pidanud olema edu palumises“, s. o. *ilmaaegu*, *asjata*. — **brachia**, orum käsivarred, käed. — **tollo**, sustüli, sublätum, 3. üles tõstma. — **que** ühend. sõnaga *dixerat*. — **communiter omnes** kõik üheskoos. — 117. **ignarus** (mitte teades): järgneva *acc. c. inf.* — **non omnes**, vaid ainult Apollo't. — 118. **parco**, pèperi 3. kokku hoidma, *armu andma*. — **motus** (liigutatud) on ütlus sõnale *Arcitenens*. — **revocabilis**, e tagasi-kutsutav. — 119. **Arcitenens**, tis (*arcus* ja *tenere*) vibukütt = Apollo. — 120. **non alte** = mitte sügavale (sisse). — **percutio**, cussi, cussum, 3. (quatio) läbi või sisse puurima, tungima. — 121. **suorum** tema omaste, saatjate. — 122. **certam** (= certiozem) **facere** c. gen. = teadustama millestki, teada andma midagi. — **ruina** (ruere) langemine, hukatus. — 123. **potuisse**: järgnevast täiend. *superos hoc*, s. o. *facere*. — 125. **nam** = sest mis puutub . . . Amphion'isse, siis . . . (*nam* põhjendab võõrastavat asjaolu, et kurvastatud isast midagi ei räägita. Luuletaja tahab aga kirjeldada ainult Niobe karistamist; viimase valu on seda suurem, et ta abikaasa sellest osa ei võta). —

adigo, egi, actum 3. sisse ajama, -torkama. — 126. **pariter cum** = simul cum. — **luce** = vitā. — 127. **haec Niobe** jne. = *haec Niobe* (nom.) *distabat ab illa Niobe* (abl.). — **distare** lahus seisma, teistsugune olema, vahe olema. — 128. **modo** näitab, et karistus väga kiiresti tuli. — **Latous** (greek.) Latona oma; *Latois* (= Latonae) ... *aris*. — **summovere** (= subm.) ära ajama, peletama. — 129. — **gressus**, us (gradior) samm, *ferre gressus* sammuma (uhkesti). — **resupina** „pea seljas“, s. o. uhkesti tagasi visatud peaga. — 130. **invidiosa** kadedust äratades. — **suis** oma alamatele, kaaskodanikkudele (vastandiks *hosti*). — **vel** isegi. — **incumbo**, cubui, cubitum, 3. *c. dat.* peale heitma, ennast peale viskama, maha langema. — 131. **gelidus** külm, tardunud. — **ordine nullo** = ilma järjekorrata, ilma vahet tegemata. — 132. **osculum**, i suuandmine, suudlemine. — **dispensare** välja jagama; *oscula disp.* = suud andma. — **supremus** = ultimus. — **natus**, i = filius. — **per omnes natos** kõikidele poegadele. — 133. **a quibus** neist ära, „siis“. — **livens**, tis (livēre) siniseks pitsitatud, pekstud (Niobe peksis südamevalus oma käsivarsi nagu Thisbe, v. VI, 84: *percutit claro plangore lacertos*); *ad caelum tollens*, missuguse sihiga? — 134. **pasci** c. abl. ennast toitma, *rõõmu tundma*; *pascere*: imperat. — 135. **satiare** (satis) täitma. — **luctus**, us (lugeo) kurvastus, lein. — 136. **efferre** „surma välja kandma“; *efferor!* = see on mu surm, mul on lõpp! — **exsultare** rõõmu pärast hüppama, hõiskama. — **victrix**, īcis (victor) võitjanna. — 137. **miseræ** kontsessiivselt. — **superesse** üle jääma. — 138. **felici** scil. *sunt*. — **funus**, ěris, n. matus, surm, *kaotus*. — **vinco** (= olen võitjanna) = superior sum. — 139. **et** (= *ecce* vaat, ennäe) tähendab otsekohe järgnevat tegevust (Noole, mis tütreid surmavad, saadab *Diana*). — **sono**, ui, iturus 1. kõlama, vuhisema, vurisema. — **contendo**, tendi, tentum, 3. pingule tõmbama, pingutama. — **arcus**, us vibu. — 141. **malo est audax**: õnnetus on teda julgeks teinud. — **vestibus atris**: sel ajal kui surmatud vendi lossi kanti ning surnu kandraamide (*tori*) peale asetati, olid õed kurbtuse märgiks leinariided selga pannud ja juuksed lahti võtnud (demisso crine). — 143. **trahens simplex** seisab *compositumi* asemel. — **viscere** (= in v.) sisikonnas, tõlgi: *ihus*. — 144. **imposito fratri**

(= in fratrem) . . . ore palega venna peale langedes. — **relanguesco**, languī, 3. võimetult kokku varisema. — 145. **solari** trööstima. — 146. **conticesco**, ticui 3. (tacēre) (täitsa) vaikseks jääma. — **duplicare** (duplex) kahekordselt kokku panema, *duplicata . . . est* tõmbas ennast kokku, kõveraks. — **caecus** pime, mitte nähtav, saladuslik. — **vulnus**, ēris = ictus, us. — 147. **collabor**, collapsus s., collabi kokku varisema, maha langema. — **sorori immoritur** = in sorore (õe kaisus) moritur. — 148. **lateo**, ui, 2. peidus olema. — **trepidare** värisema (hirmu pärast). — **vidēres** mineviku coni. pot. „võis (oli võimalik) näha“. — **letum** = mors. — 149. **sex datis leto** (abl. abs.) = sex necatis. — **diversa** mitmesugused, s. o. mitmesugustesse keha-osadesse. — **patior**, passus s., pati kannatama; *vulnera pati* haavu saama. — 150. **ultima** täiend. ainult . . . veel. — 151. **minimam** (natu). Nähtavasti on ka Diana tütreid nende vanuse järjekorras surmanud. — 153. Korralda: *Dumque* (que = aga) *rogat, occidit (ea), pro qua rogat*. — **orbis** paljaks röövitud, tõlgi: *lasteta*. — **resido**, sedi, sessum. 3. maha istuma, maha langema. — 154. **exanimis**, e (anima) hingetu, eluta. — 155. **derigescere** (rigēre) kangeks jääma, tarduma, kivistuma. — **malis** kurvastusest. — 156. **color sine sanguine**, s. o. surma kahvatus. — **lumina** = oculi. — **maestus** kurb. — 157. **gena**, ae põsk — **maestis . . . genis . . .** = in m. g. (pars pro toto). — **in imagine** kogu tema kujus. — **immotus** liigutamata. — **nihil . . . vivum** = mingit elu. — 158. **ipsa quoque . . . lingua**. — **interius** adv. seespool. — **palatum** suulagi. — 159. **congelare** (gelu) külmuma, kõvenema, *kivinema*. — **vena**, ae soon, aader. — **desisto**, 3. järele jätma. — **venae desistunt posse movēri** = puls ei saa enam lüüa. — 160. **flecto**, xi, xum, 3. pöörama. — **cervix**, īcis, f. kael. — **reddere motus** liikuda andma. — 161. **saxum**, i kalju, *kivi*. — 162. **validus** võimukas, vägev. — **turbo**, inis, m. tuule pööris. — **validi . . . turbine venti** vägevast tuule hoost. — **circumdata** tabatud. — 163. **rapio**, ui, raptum, 3. röövima, (kaasa) kiskuma. — **in patriam**, s.o.Väike-Aasiasse, kus *Sipylus'e* mägestikus ühel kaljul kaugelt vaadates nutja naise välimus on. — **fixus** kinnitatud. — **cacumen**, inis, n. mäetipp. — **montis**: Sipyli. — 164. **liqui** vedel olema; *liquitur* = valab pisaraid. — **mar-**

mora (pl. tarvit. sing. asemel) üldse: kivi, kalju. — **manare** voolama; *lacrimas . . . manant* valavad pisaraid. — Kas Niobe ümbermuutmine ja tema asetamine kodumaale on karistuse suurendamine? Jutustus Niobe ülemeelikusest ja karistamisest jaguneb — nagu tragöödia — viide akti. Kus on nende algus- ning lõpp-punktid?

VIb. Lüükia talupoegade ümbermuutmine konnadeks.

(VI. r., v. 313–381).

1. **tunc vero** seal siis (üleminek uuele jutustusele). — **cuncti** = omnes. — **manifestam** (silmnähtavat, nii selgesti nähtud) **iram**: karistuse juures, mis osaks sai Niobe'le, tema uhke ülesastumise pärast *Latona* (Apollo ema) vastu. — **numen**, inis, n. jumalik tahtmine, vägi, jumalus. — *numinis* *Latonae*. — 2. **femina virque** lisandus *cuncti* juure; *sing.* on plur. asemel. — **impensius** hoolsamalt [näitab, et jumalanna hoolsad austajad kandsid hea meelega kulusid (*impensa*) ohverdamise peale; vrđl. kõnekäänu: *curam, operam impendere*]. — **cultus**, us, (colo) austamine, jumala teenimine. — 3. **magna . . . numina**: neutr. on luuletajate juures tarvitusel paljuses, ainsuse asemel ilma vaheta tähenduses; vrđl. v. 1: *numinis*. — **gemelliparae** = *parentis* („sünnitajanna“) *gemellorum*; *gemelli* (*gemi*, kaksikud) = Apollo et Diana, *Latonae* (= *divae*) *liberi*. — **venëror**, ari austama. — 4. **a** = *alates*. — **propior**, us (*prope*) lähem; *a facto propiore*: *alates* hiljutiste sündmustega; *comparat.* stilistilise vastavuse pärast (*concinntas*) vormiga „*priora*“. — **renarrant** = „tuletavad oma jutustustes uuësti mee“. — 5. Juno viha eest põgenedes tuleb *Latona* ühes *Apollo* ja *Diana* oma eksisõidul *Lüükiasse* (maakoht lõunapoolses Väike-Aasias). Talupojad keelavad temal ühest tiigist oma janu kustutada ja muudetakse sellepärast tema poolt konnadeks. Sissejuhatus on sarnane nagu jutustuse *Philemon* ja *Baucis*'e oma. — **e quibus**: selle üle kõnelejate hulgast. — **agris** = in a; pl. *agri* = põllud, maa (vastandiks linnale; vrđl. v. 32: *agrestes*). — **fertilis** on *gen.* (vrđl. *Fast.* 4, 422: *culto fertilis Henna solo Propert.* 1, 22, 10: *Umbria terris fertilis uberibus*). — **deam**: täiend.

„seda“, s. o. Latonam. — **veteres**, s. o. ennevanasti. — **sperno**, sprevi, spretum, 3. põlgama, lugupidamatust avaldama. — **coloni** siin = agricolae, agrestes. — 7. **obscura . . . est** = „vähe tuttav“, sest ta räägib inimestest (virorum), kes ei olnud kõrgest seisusest (ignobilitate), nagu seda oli näit. kuninga tütar ja abikaasa Niobe. — 8. **mirus**, a, um imeline, iseäralik. — **praesens** = ise, oma silmadega (vrđl. Fast. 6, 423: vide templumque locumque). — **stagnum**, i seisuvesi, soo, *tük, järv*. — 9. **prodigium**, ii ime. — **notus**, a, um tuttav. — **grandis**, e suur, (compar. *grandior*, us). — **aevum**, i (piiramata) aeg, igavik, eluaeg, *vanus*; *grandior aevo* (abl. limit.) vanem aastate poolest, s. o. *liig vana* seks, et ta ise oleks võinud minna. — 10. **impatiens**, ntis (c. gen.) mitte välja kannatada suutev; *impatiens viae* raske tee käimiseks mitte kohane. — **genitor**, ōris = pater. — **deducere** „alla tuua“ s. o. *osta*; eessõna *de* — näitab, et mäGINE Lycia on kõrgemal jutustaja kodumaast. — **lectus** (lego) välja valitud. — 11. **inde** s. o. Lüükiast. — **gentis illius** (lüükialas- test) . . . **ducem** (teejuhi). — **eunti scil. mihi**. — 12. **cum** (praep.) **quo** (= eo, illo). — **dum . . . lustrō**. — **lustrare** (= perlustrare) läbi rändama. — **pascuum**, i (pasco) karja- maa. — 13. **ecce** vaat!, ennäe. — **sacrum** pühadus, püha talit- us, *ohverdamine*. — **favilla**, ae tuhk. — **sacrorum** (= *victi- marum* ohvriloomadest) **nigra favilla ara** = arä, nigrä favillä (abl. causae) sacrorum; see tunnistab sellel altaril peetud sage- dastest ohverdamestest; ennevanasti ehitati ohvrialtarid lausa taeva alla, pärastpoole templitesse. — 14. **tremulus** värisev, kõikuv. — **circumdatu**s ümbritsetud. — **canna**, ae pilliroog. — 15. **resisto**, restiti, stitum, 3. seisma jääma, seisatama, pea- tama. — **pavido . . . murmure**: kartlikult pomisedes (sest ju- malus oli raskesti karistanud). — **faveas** (con. opt., scil. *lingua*) **mihi** (dat. commodi) = ole mulle armuline (enne palvet või ohverdamest pöörati juuresolijate poole hüüdega: *favete lingua!*) — 16. **faveas**: seda sõna kordas teejuhi eeskujul ka võõra- maalane, ehk ta küll ei teadnud (sellepärast järgneb: *tamen*), missuguse jumaluse poole ta palvega pöörab. — 17. **Naiades** vee näkid. — **Fauni**: mägede ja metsade vallatumad ja hea- südamlised jumalused, pooliti inimese ja kitse välimusega. —

foret = esset. — **tamen** (siiski) . . . **rogabam**. — 18. **indigenus** kodune, kohalik. — **indigenaeve dei**: täiend. „mõne“. — **refero**, rettüli, relätum, referre tagasi viima, -kandma, siin: *teatama, jutustama*. — **hospes**, itis 1) külaline, 2) külalise vastu võtja; tõlkida „omamaalane“. — 19. **montanum numen**: mõni siinsete (Lüükia) mägede jumalus. — 20. **illa**: Latona. — **hanc** scil. *aram*. — **regius** (rex) kuninglik. — **quondam** kunagi, ennemalt. — **coniunx**, iügis, m., f. abikaas, -sa; *regia coniunx* s. o. Juno. — 21. **orbem** scil. *terrarum*. — **interdixit** = negavit. — **erratica** (= *instabilis* kindlusetu, kiikuv) ümbereksiv, rändav (v. VI a, 45). — 22. **tum cum** alles sel ajal, kui. — **no**, nare ujuma. — 23. **illic** seal. — **incumbo**, cubüi, cubitum (c. dat.) 3. peale heitma; *incumbens cum Palladis arbore palmae* (dat.) = i. palmae et Palladis arbori: ennast toetades vastu . . . — **Palladis arbor**: õlipuu, *Minerva* loodud. — 24. **edo**, dīdi, dītum, 3. välja andma, siin: *sünnitama, ilmale tooma*. — **invitā** . . . **novercā** vastu võõrasema tahtmist (Juno, Juppiteri abikaasa, on tema laste Apollo ja Diana võõrasema.). — 25. **hinc** sealt. — **quoque** ka. — **fugio**, fugi, fugitum, 3. põgenema. — **puerpera** (*puer + pario* sünnitan) = lasteema. — **fertur** räägitakse. — 26. **sinus**, us, m. merelaht, *rind*. — **natos** = liberos. — 27. **Chimaeriferae** (. . . Lyciae): Lüükiast oli pärit tuldpurskav *Chimära* (eest lövi, tagant lendav madu, keskelt kits). — **gravis** (adi.) tõlk. *rõhuvall*. — **uro**, ussi, ustum, 3. põletama, kõrvetama. — **arvum**, i (aro) põld, väli. — 28. **fessus** väsinud, kurnatud. — 29. **sidereus** adj. sõnast *sidus* „taevakeha“, „päike“. — **aestus**, us palavus, kuumus. — **side-reo** (= *sidēris*) . . . **ab** (tagajärjel) **aestu**: oleneb sõnast *siccata* (janunedes). — **siccare** kuivatama. — **collegit** = tundis. — 30. **uber**, ēris, n. (ema) rind. — **ebibo**, bibi — 3. tühjaks imema: — **avidus** ahne, *avidi* tõlg. „ahnesti“. — **lactantius** piimarikas. — 31. **forte** adv. juhtumisi, parajasti, seal. — **mediocris aquae** keskmise suurusega, „mitte sügava veega“. — **prospicio**, spexi, spectum 3. silmama. — **imus** (comp. *inferior*, posit. *infērus*) kõige sügavam. — **in imis vallibus** (paljus ainsuse asemel): oru põhjal. — 32. **Agrestes** = coloni, v. 6. — **fruticosus** (frutex) põõsastena kasvav. — 33. **vimen**, īnis, n.

vits. — **iuncus**, i kõrkjas. — **gratus**, armas, meelepärane; *gratus paludibus* soodarmastaja, soodes kasvav. — **gratam paludibus ulvam** = ulvam, cui paludes gratae sunt. — 34. **accedere** juure astuma; **posito genu ... terram pressit** = heitis põlvili. — **Titania** = Latona, v. VI a, 40. — 35. **haurio**, hausi, haustum 4. vett võtma, *sisse tõmbama, jooma* (= *bibere*); **poto**, avi, atum ja potum 1. jooma; *potura* joogiks, juues. — **liquor**, õris, m. vedelik, vesi. — 36. **rustica** täiend. „aga“. — **turba**, ae salk; *rustica turba*: maamehed. — **affor** (= *adfor*), ari sõnadega, kõnega pöörama. — 37. **quid prohibetis?** scil. *me.* — **communis** (Vrdl. Cic. De off. 1, 16, 51: *Una ex re satis praecipit* (Ennius), ut quidquid sine detrimento commodari possit, id tribuatur vel ignoto; ex quo sunt illa communia: non prohibere aqua profluente e. q. s.). — 38. **proprium** eriomanduseks. — 39. **tenuis** s. o. läbipaistvaid. — **publicus** (siin = *communis*) täiend. *järgnevalt, seega*. (Cic. Top. 32: *cum de litoribus ageretur, quae omnia publica esse voltis*). — **munus**, õris, n. kingitus, looduse „and“. — **veni** perf. praes.: „olen tulnud ja seisan nüüd“. — 40. **tamen** (... *peto*): selle peale vaatamata, et nad on *publica munera*. — **supplex**, icis alandlikult, põlvede peal paluv. — **nostros** oma. — 41. **abluere** ära pesema. — **artus** = membra. — **lassare** = väsitama; ptcp. *lassatus* = lassus = fessus, v. 28. — 42. **sed** vaid ainult. — **careo**, ui, iturus 2. ilma olema, puuduma. — **umor**, õris, m. niiskus, märjake. — *umore carere* ärakuivanud olema. — **os ... loquentis**. — 43. **fauces**, ium kurk, kõri. — **areo**, -, ēre kuiv olema, kõrbema. — **vix via est vocis in illis**: vaevalt tungib hääl sealt läbi. — 44. **nectar** jumalate jook. — **fateor**, fassus s., ēri mitte salgama, üles tunnistama. — 45. **accepisse** täiend. „uuesti“. — **dederitis** arhaailise pikkusega, proosas: *dederitis*. — **in unda** = cum unda. — 46. **nostro** (= *meo* nagu v. 40) ... **sinu** võib mõista kaht viisi: *in nostro sinu* või *e nostro sinu*. — *brachia parva*: käekesed. — 47. **et casu** ja juhtumisi, parajasti. — 48. **blandus** meelitav. — 49. **persto**, stiti, staturus, stare seisatama, kindlaks jääma. — **minae**, arum ähvardused. — 50. **ni** = nisi. — **abscedo**, cessi, cessum, 3. ära minema. — **convicia**, orum kisa, *sõim*. — **insuper**, adv. peale selle, pealegi. — **addo**, dīdi, dītum, 3. juure lisama, abiks võtma. — 51. **ipsos**

... **lacus**: plur. seisab sing. asemel. — 52. **turbare** segaseks tegema. — **gurges**, itis, m. vee keeris, *sügavus, põhi*. — **mollem** pehmet, tõlg. *libedat*. — 53. **huc illuc** siia-sinna, *siin-seal*. — **limus** muda, kõnts (vrld. eesti „lima“). — **salvus**, us (salio) hüpe, hüppamine. — **malignus** pahatahtlik. — 49. **differo**, distüli, dilätum, differre (dis + fero) edasi lükkama; *distulit ira sitim* viha laskis janu ununeda, — jättis janu kõrvale. — Coei v. VI a, 40. — 55. **indignis** scil. *agrestibus*. — **sustineo**, ui, tentum, 2. välja kannatama. — **ultra** enam, kauem. — 56. **deā** (abl. compar.) oleneb comp. *minora*, „alandlikumaid, kui jumalanna kohane“ (*minora quam qualia usurpare* — tarvitada — *decet deam*. Hom. lat. v. 1027 tendens ad sidera palmas: milleks?). — **palma** 1) palm, 2) käe sisemine pool, käe laba, *käsi*. — 57. **aeternum** acc. mensurae. — **stagnum** vrld. v. 8. — 58. **evenire** täide minema. — **iuvat** (teeb lõbu) **esse** scil. *eos* (agrestes, agricolas): Mõte: kohe hakkasid nad näitama oma kalduvust vee poole. Seda joont maalikakse täielikult järgmistes värssides. Ümbermuutmisest räägitakse alles v. 65. — 59. **modo . . . nunc . . . modo saepe . . . saepe**. — **cavus** õõnes; *cavā . . . palude* õõnestikku, s. o. (soise) *loigu põhja*. — **submergere** ennast sisse kastma, alla laskma (vette). — **tota . . . membra** = kogu keha, üleni. — **proferre** välja pistma. — **summo . . . gurgite** loigu pinnal. — **nare** = natare. — 61. **super ripam** kaldal (vrld. prants. *Châlons sur Marne*). — **consistere** istuda. — 62. **resilio**, ui, ire (salio) tagasi hüppama. — **et nunc quoque** ka nüüd veel. — 63. **lis**, litis, f. tüli, kakelus; *litibus* tülitsemises. — **pello**, pepüli, pulsum, pellere ära ajama; *pulso pudore* = ilma häbita, häbematult. — 64. **sub aqua, sub aqua**: konna krooksumise järeleaimamine. — **temptare** püüdma, katsuma. — 65. **raucus** kare, kärisev. — **inflare** üles puhuma. — **tumescio**, tumui, 3. paisuma. — 66. **ipsa** (just) . . . **convicia** (alus). — **dilato**, are (latus) laiendama, laiali ajama. — **patulus** lahti (laiali) olev, lahtine. — **convicia**, vrld. v. 50. — **rictus**, us laialiaetud suu, *lõuad*. — **dilatant patulos** (tõlgi määr. „laiali“) . . . **rictus**. — 67. **tergum**, i selg. — colla ees täiend.: „nõnda et“. — **intercepta**, õieti: vahelt (s. o. pea ja selja) välja võetud, tõlkida: *puudub, ei ole olemaski*. — 68. **spina**,

ae seljaroots, selg (vrđl. vene „спина). — 69. **novae** uuesti loodud. — **rana**, ae konn.

VII a. Philemon ja Baucis.

(VIII. r., v. 606—724).

Seda *Phrygia* ennemuistset juttu [millel on sarnasust piibli looga (1. Moos. 19) *Loti* päästmisest] leiame ainult Ovidiuse juures. *Juppiter* ühes *Mercurius'ega* tulid inimese näol maha jumalatest ärataganenud *Phrygia* maale. Keegi külas ei lubanud neile ulualust. Ainult elatanud abielupaar *Philemon* ja *Baucis* avas tundmata külalistele oma onnikese ukse ja võttis neid vastu nii lahkesti, kui seda ta vaesus iganes lubas. Jumalad karistasid õelust ja tasusid heaga vagadust. Küla hävitati ära; ainult Ph. ja B. majake jäi alles, — ümbermuudetult toredaks templiks, mille hoidjateks jumalaid kostitanud abielupaar eluks ajaks jäi, kuni teda suremise asemel tammeks ja pärnaks muudeti. Keegi rauk *Lelex* jutustab sellest sündmusest kangelaste ringis, kes koos viibivad jõejumala *Achelous'e* juures.

1. **aevum**, i aeg, igavik, *vanus*. — 2. **immensa** est (määratu, piirita) — **peractum est** (tõlg.: peab sündima): need kaks sõna on jutustusele *teemaks* või *motto'ks*. — **caeli** (= *caelestium*): ka eesti k. tarvitame sõna „taevas“ sarnases tähenduses. — 3. **superus**, a, um ülemine, taevalik; subst. plur. *superi* taevalised (gen. *superum*). — **voluēre** (= *voluerunt*): *perf.* tähendab, et tegevus *voluēre* (tõlgi: tahavad) sünnib ühel ajal tegevusega *peractum est*. — 4. **quoque** = ut eo minus. — **dubites** järel võib täiendada: „siis jutustan sulle järgmist“. — **tilia**, ae pärn. — **conterminus** (c. dat.) ühise piiriga (*terminus*), lähedane, *naabruses*, *kõrval*. — **quercus**, us tamm. — 5. **collibus** = in c. — **modicus** mõõdukas. — **modico circumdāta muro**: näitab, et see koht üks püha paik oli. — 6. **Pelopēius** (adi.) = *Pelops'i* oma (*Phrygia* kuninga *Tantalus'e* poeg). — **Pittheus**: *Pelops'i* poeg, *Troezēni* linna kuningas. — 7. **arvum**, i (aro) põld, väli. — **suo ... parenti** (dat. *auctoris*) passiivi juures = a suo parente.

Pelops tuli Peloponnesus'se (tema järele nimetatud, tähend. greek k. „Pelops'i saar“) Phrygia'st, mida sellepärast siin hüütakse: *Pelopēia arva*. — 8. **hinc** adv. siit. — **stagnum**, i soo, tiik, järve. — **tellus**, ūris maa (koht). — **habitabilis**, e (habito) sünnis elamiseks, rikas elanikkudest. — **olim** adv. kunagi, enamalt (tähend. juba jutustaja eluajal oli see jutt vana). — 9. **nunc** adv. „nüüd“ täiend. „aga“. — **celebres** rikas, täis, elu- asemeks. — **mergus**, i (*mergō* lasen vee alla) veelind, vee- kajakas. — **fulica**, ae (vee) kana. — **palustris**, e (palus, ūdis) soine, soarmastaja (et veelinnud seal hulgaviisi elutsevad, näitab selle maakoha tühjust elanikkudest, vastandiks eelmisele *habitabilis olim*). — 10. **huc** siia. — **species**, ēi, f. välimus, kuju. — **specie mortali**, s. o. inimese näol. — (Nagu Jumal vanas testamendis või näit. eesti ennemuistsetes juttudes) — 11. **Atlantiades** „Atlas'e tütrepoeg“, s. o. *Mercurius*, sest tema ema oli Atlas'e (taevavõlvi oma õlgadel kandja) tütar. — **positis** = depositis. — **caducifer** — epitheton ornans: *Mercurius*'t kujutati heeroldi kepiga (caduceus), mida ta aga inimese näol ilmudes ei kannud. — **alis**: *Mercurius*'el olid tiivad jalgade ja (ümmarguse) kübara küljes. — 12. **adeo**, ii, itum, ire c. acc. lähema, juure või sisse minema. — **adiere** = adierunt. — **requies**, ei rahu, puhkus, siin: *ulualune, öömaja*. — **locum requiemque** (hendiadyoin): ühte kohta puhkamiseks. — 13. **claudio**, si, sum, 3. kinni panema; *clausere* = clauserunt. — **sera**, ae, ukse riiv. — **recipio**, cepi, ceptum, 3. siin: vastu võtma, sisse laskma. — 14. **quidem** ehk küll. — **stipula**, ae kõrs, plur. *õled*. — **canna**, ae pilliroog. — 15. **anus**, us vana naine, eit. — **Baucis** „kaunis“, „meeldiv“. — **Philemon** „armastaja“. — **parilis**, e ühesugune. — 16. **illa ... casa** = in illa casa (onnis, majakeses). — **sunt ... iuncti** = heitsid abiellu. — 17. **consenesco**, nui, — 3. (senex) üheskoos vanaks saama, — vananema. — **fateor**, fassus sum, eri ülestunnistama. — *paupertatem fatendo*: mitte salates, mitte häbi tundes. — **levem efficere** (s. o. paupertatem) tegid enesele kergeks. — **iniquus** (vastand aequus) mitte ühesugune, ülekohtune, siin: *rahutu; nec iniqua* (= et aequa) *mente*: ja mitte rahutu meelega, s. o. „ja rahulolemisega“ — 19. **nec refert** (järgneva, temast oleneva kahekordse küsimu-

sega) on ükskõik, teeb üks välja, kas . . . — **famulus**, i teener. — **requiro**, quisīvi, quisītum, 3. (quaero) (üles) otsima; *requiras* (üldisikus): otsid (humoristiline tähendus, nagu mujalgi selles jutustuses). — 20. **duo sunt** seisab koos kahest. — **idem** = iidem (eidem). — **parentque iubentque** = annavad ja täidavad käskusid. — 21. **caelicola**, ae (caelum + colo) taeva elanik, plur. = di (dii). — **tango**, tetīgi, tactum, 3. puudutama, siin: *lähenema*. — **penates** (metonymia) = domum, casam. — 22. **summitto** (subm.), misi, missum, 3. maha laskma (heitma). — **vertex**, ĩcis, m. (verto) pealagi, mäetipp. — **summisso** . . . **vertice** alla pöördud peaga, s. o. „küürutades“. — **humilis**, e madal. — **intro**, 1. c. acc. sisse astuma. — **postis**, is, m. post, tulp. — **humiles** . . . **postes** (acc., metonymia): läbi . . . ukse, läve. — 23. **membra** . . . **relevare** = puhkama. — **posito** (= apposito) . . . **sedili** = istet pakkudes. — **iussit**: palus (neid). — 24. **quo** = in hoc sedile. — **super** (adv.) peale. — **iniecit**, rooma majades ei olnud pehme mööbli peal kindlat üliriiet, mis alles siis peale laotati, kui külalised oodata olid või tulid. — **textum**, i (texo) kude, kangas, (koetud) riidetükk. — **rudis**, e väljatöötamata, toores, *jäme*. — **sedulus** töökas, hoolas. — 25. **inde** siis. — **focus**, i kolle. — **foco** = in f. — **tepidus** soe. — **cinis**, ĩris, m. tuhk. — **dimovit** (s. o. B.) lükkas ära (tuld kaeti tuhaga, et ta järgmise päevani edasi hõõguks). — 26. **suscito**, are ignes tuld süütama, tegema. — **hesternus** eilne. — **folium** leht, *foliis*, scil. *siccis*. — **cortex**, ĩcis, m. (puu) koor. — **siccus** kuiv. — 27. **nutrio**, ire toitma, siin: elus hoidma (tuld). — **ad flammam** . . . **producit** puhus (heledalt) lõkkele, loitma. — **anilis**, e (anus = eit) vana naise kohane; *animā* . . . *anili*: vanusest nõrga ehk „kähiseva hingega“. — 28. **fax**, facis, f. tõrvik, tõrvakas. — **multifidus** (*multus* + *findere* lõhkuma) peeneks lõhutud; *multifidas* . . . *faces* = õhukesi pирde. — **ramale**, is, n. (ramus) plur. haod. — **aridus** (areo) = siccus. — **tecto** (= de, ex tecto) = pööningult. — 29. **minuit** = murdis tükkideks. — **aenum** vaskkatel. — **admovit aeno** = „pani katla alla“, mis kolde kohal rippus. — 30. **quodque** jne. = et truncat foliis holus, quod . . . — **riguus** niisutatud, kastetud. — 31. **trunco**, are (truncus = tüvi) (leh-

tedest) puhastama. — **holus**, ĕris, n. kapsas. — *foliis* abl. separ. — **furca**, ae, kahvel. — **levare** siin: maha tõstma. — **ille** tema, s. o. Ph. — **bicornis**, e (cornu) kahesarvine, *kaheharuline*. — 32. **sordidus** määritud, räpane, siin: (suitsust) mustunud, *suitsutatud*. — **tergum**, i selg. — **sus**, suis = siga. — **niger** must, nõene. — **tignum**, i palk, *ristpuu, tala*. — **tigno** = in t. — 33. **resĕco**, are ära lõikama. — **tergus**, ĕris, n. = tergum, i selg. — 34. **exiguus** väike. — *sectam scil. partem*. — **domo**, ui, itum, are taltsutama, *pehmeks keetma*. — **fervens** (ferveo) keev. — 35. **medias . . . horas** „vaheaega“, kuna lõunat valmistatakse. — **fallo**, fefelli (falsum) 3. petma; horas fallere: aega mööda saatma. — 36. **mora** viivitus, *sentiri . . . moram* = igavust tunda. — **alvēus**, i vann. — **illic** seal. — 37. **fagineus** (fagus) pukspuust. — **durus** kõva, *tugev*. — **clavus**, i nael; **suspendo**, ndi, nsum 3. ülesriputama. — **ansa**, sang, kõrv. — 38. **artus**, us plur. liikmed, siin: *jalad*. — **foveo**, fovi, fotum, 2. soendama. — **artusque . . . accepit**: soojaks jalavanniks. — 39. **torus**, magadiskott, madrats (söögisohva osad olid: *lectus ja torus*). — **ulva** soo- ehk luhahein. — 40. **sponda** säng, (sohva) raam. — **salignus** (-gneus, salix) paju-puust. — **sponda** (scil. *saligna*) **pedibusque salignis** (abl. qualit. sõnale lecto): raam ja jalad olid tehtud kõige odavast (paju) puust. — 41. — **vestibus** (paljus ainsuse asemel) siin: *teki*. — **velare** katma, peale laotama. — **non nisi** = ainult. — **festus** pidulik. — 42. **sterno**, stravi, stratum, 3. peale laotama. — **vilis**, e väärtusetä, kehv, vilets. — 43. **indignari** aliquid pahandama millegi üle; *non indignandus* keegi, kelle üle ei ole tarvis pahandada; *lecto n. i. saligno*: humor. „nii-sugune, et paju raam ei võinud tema peale pahane olla“, tõlk. = täitsa paju raami kohane (vääriline). — 44. **accumbo**, cubui, cubitum, 3. (söömiseks) maha heitma (vanad lamasid pooliti söömise ajal, küünarnukki padja peale toetades). — **mensam . . . ponit**, laud seatakse sööjate ette. — **succingo**, 3. üles siduma. — **tremo**, ui, 3. värisema. — 45. **pes tertius**: laud oli kolmejalgne. — **impar**, aris mitte ühesugune, tõlgi: *lühem*. — 46. **testa**, ae, kild. — **parem facere**, (s. o. pedem) kõrgemaks tegema, tasakaalu seadma. — **quae**: testa. — **subdo**,

dīdi, dītum, 3. alla panema.— **clivus**, i küljakus, vildak seis.— 47. **tollo**, sustūli, sublatum, 3. üles tõstma, *kõrvaldama*. — **aequare** ühesuguseks tegema, *õigeks seadima* — **aequatam** scil. *mensam*. — **menta**, ae münt. (Mündi aromaatileine lõhn oli vaestele inimestele küll iseäranis meeldiv). — **tergeo** (tergo) rsi, rsum, 2. ja 3. ära pühkima. — 48. Roomas oli sel ajal söökide järjekord: 1) Munad ja isuäratavad ained, 2) lihatoit, 3) järeldoiduna värsked või kuivatatud puuviljad. Sellest siis kõnekään: *ab ovis ad mala*. — **bicolor** kahevärviline (on mõeldud õlipuu marju, mis on alguses tumerohelised, päris küpseks saades aga mustad). — **sincera** puhas, neitsilik. — **baca**, ae mari.— *baca Minervae* (nime asemel kirjeldus: *antonomasia*) = oliva. — 49. **condita** (pandud, s. o. sisse tehtud, marineeritud) . . . **corna**.— **cornum** kornelikirsi mari.— **faex**, cis, f. vedeliku pära, *sahvt*. — **autumnalia** „sügisesed, sügisel valmivad“. — 50. **intibum**, endivia (kuivadel kohtadel, iseäranis teede äärel kasvav, siniste õitega taim, tarvitati *salatiks*). — **radix**, icis = *redis*.— **lac coactum** paks piim, kohupiim, juust. — 51. **leviter** (ainult) kergesti. — **verso**, are (verb. *intens.* verto juure) sinna-tänna pöörama.— **ova . . . leviter versata** pehmelt keedetud munad.— 52. **fictile**, is, n. savinõu; *fictilibus* = in f. (s. o. ponuntur).— **caelare** kunstliselt valmistama. — **caelatus eodem . . . argento** „samast hõbedast valmistatud“, naljatades selle asemel, et öelda „*samuti savist tehtud*“.— 53. **sisto**, stiti, statum, 3. üles seadma, peale panema. — **crater**, eris segamispõu,— kann, s. o. „täidetud veiniga“ (vanad ei joonud kangeid lõunamaa-veine harilikult mitte segamata, mida peeti barbariliseks, vaid valasid segamispõu vett juure). — **fagus**, i, f. saarepuu. — 54. **poculum**, i peeker, karikas. — **qua** (scil. *parte*) **cava sunt**, s. o. õõnsuses. — **flavens**, ntis (ptcp. v. *flaveo*) kuldkollane, kollakas. — **inlino**, 3. üle tõmbama; *illita* juures täiend. *ea parte*. — **cera**, ae vaha.— 55. **epulae**, arum söögid, lihatoitud, siin: aiavili ja suitsuliha (v. 30). — **foci** paljus ainsuse asemel. — **misere** = miserunt (mittère). — **calens**, ntis soe, palav. — 56. **nec** = et non juures non käib ainult ühe sõna kohta: *longae (senectae* — gen. qual., peab tähendama, et vein ei olnud kallis). — **rursus** (jälle) on *referuntur*’i juures pleonasmus; sellest kohast on näha, et

enne *epulae*'d (v. 55) oli vein ära viidud, nüüd aga, pärast *epulae*'d pannakse ta uuesti külalistele ette ja teda ei kõrvaldata enam, vaid „lükatakse natuke eemale“ (*paulum seducta*), kuni ilmub kolmas toit — dessert (*mensae secundae*). — 58. **nux**, *nucis*, f. pähkel; *hic nux* (est) kollektiivses tähend. — **rugosus**, a, um kortsuline (sest need olid „kuivatatud“ datlid). — **carica** (s. o. *figus*) kaaria *viigimari*. — **palmae** (siin: palmipuu vili) datlipähklid. — **prunum** ploom. — **patulus** avatud, lahtine, siin: *avar, lai*. — **redoleo** 2. lõhnama. — **malum** õun. — **canistra**, arum korvike. — 60. **vitis**, is, f. viinapuu. — **uva**, ae viinamari. — 61. **candidus** valge, läikiv. — **favus**, i meekärg. — 62. **nec** = et non, kus non käib ainult mõlema adiect. kohta. — **iners**, tis tegevusetu, loid; *non iners* teenistusvalmis. — *non pauper* mitte ihnustaja. — **voluntas**, atis tahtmine, meelsus, vastutulek. — 63. **interea**, adv. vahepeal, vaheajal. — **totiens**, adv. nii palju korda kui, nii sagedasti kui, igakord kui. — **cratera** greeka lõpuline acc. — **haurio**, hausi, haustum, 4. vett võtma, siin: tühjendama. Jumalad teevad oma lahkuses nii, nagu maitseks neile see lihtne vein väga hästi. — **repleo**, *plevi, pletum*, 2. jälle (uuesti) täitma. — 64. **sponte sua** oma tahtmisel, iseenesest. Missugust imet vanas testamendis tuletab ta meele? — **per se** (pleonastiliselt) = sua sponte. — **vident** valvavad selle järel, kannavad hoolt selle eest. — **succresco** *crevi, cretum* 3. järele kasvama, jätku (lisa) saama, täienema. — 65. **attonitus**, *ptcp.* (*attonare*) uimastatud, ehmatanud. — **novitate** (*rei*) sellest imest. — **paveo**, *pavi*, 2. hirmu pärast värisema. — **supinis**: palvega pöördes taevaliste poole, tõstsid vanad oma käed üles — väljasirutatud peopesadega. — 66. **preces concipere** palvet tegema, palvetama. — **timidus** on mõlemate *jaluste* oma. — 67. **dapibus** (*dat. com. modi*). — **nullis paratibus** ettevalmistuse puudumise eest, s. o. *lihtsa vastuvõtmise eest* (nende alandlikkuse tunnistus). — 68. **unicus** ainuke, ainumas. — **anser**, *ëris* hani. — **custodia** (= *custos* vaht) tuletab meele *Capitolium*'i päästmist hanede läbi. Hani valvest pidasid roomlased suurt lugu. Sellepärast toideti hanesid riigi kulul *Capitolium*'il veel kuni keisri-ajani. Selle nii tarviliku looma tapmine tähendas seega suurt ohvrit külalis-

tele. — **villa** maakohake, taluke, majapidamine. — 69. **dis hospitibus** jumalikkudele külalistele. — **domini** perevanemad. — **mactare** ohvriks tapma, ohverdama. — 70. **celer penna** (-pennis, -alis) kollektiivses tähend., ühtlasi *pars pro toto*: „rutuliste tiivalöökidega“; ta ei lennanud, vaid jooksis ära, sealjuures hane kombel tiivu lehvitades. — **tardus** aeglane, pikaldane. — **aetate** = senectute (s. o. Ph. ja B.). — **fatigare** väsitama. — 71. **eludo**, lusi, lusum 3. kavalalt ennast eemale hoidma, naeruks pidama, narritama. — 72. **necari** (neco, are, siin = mactare) scil. *eum*. Luules jäetakse alus või sihitus infinitiivi juures sagedasti ära; ka proosas tuleb seda ette, näit.: Caesar de b. g. I, 45, 2: quibus populus Romanus ignovisset neque in provinciam redegisset. — 73. **que** (= et) . . . **dixerunt**. — **meritus** ära teenitud. — **luo**, lui, lutum, 3. ära loputama; *luet* (fut.) . . . *poenas* = peab karistust kandma. — **vicinia** ümbruskond. — 74. **immunis** (c. gen.) vaba, puutumata millestki. — **vobis. . . dabitur** (= licebit): konstruktsioon nagu *licet* juures. — **modo**, aga, ainult. — **tecta** = tectum = domum = casam, *pars pro toto*. — 76. **comito**, are (ainult luules, proosas depon. *comitari*) saatma. — **gradus**, us (gradior) samm. — **in ardua montis** üles mäe otsa. — 77. **ite** (eo, ire) **simul** (scil. *nobiscum*) minge, s. o. „tulge ühes meiega“. — **baculum** (baculus) kepp. — **levati**, s. o. abil, najal. — 78. **nitor**, nisus (nixus) sum, niti ennast toetama, siin c. inf. „püüdma“. — **vestigia ponere** samme seadma, siin: *üles ronima* (*ponere* kirjeldab nende ettevaatlikku ja rasket ülespooleliikumist). — **longo . . . clivo** pikalt tõusva mäekünka otsa. — 79. **aberant**, s. o. Ph. ja B. — **summo** (= a s.) scil. *clivo*, tõlkida nagu *summus mons* = mäe tipp. — **semel ire** korraga minna, s. o. „ühe lennuga“. — 80. **flecto**, xi, xum, 3. painutama, siin: *tagasi pöörama*. — **mergo**, rsi, rsum, 3. alla kastma, uputama. — **mersa** (scil. *esse*) on aluseks sõnale *cetera* (s. o. ümbrus). — 81. **manere**, alles või seisma jääma. — 82. **miror**, ari imestama. — **fata**, orum saatus. — **suorum** oma naabrite. — Konstr. *illa vetus casa, etiam duobus dominis parva*. — 84. **vertitur** muutub. — **furcae**: (kahvli sarnased) katuse toed. — **subire** (proos *in locum alicuius*) asemele astuma. — **columna** sam-

mas, kolonn. — 85. **stramen**, inis, n. (sterno) õlg, õled. — **flavescere** kullakarva läikima. — **aurata** (aurum) scil. esse. — **tecta** (= tectum) siin mitte = casa, vaid: *katus*. — Templitel olid kullatud katused. — 86. **caelatae fores**: metallist ukсед olid kaunistatud reljeefsete piltidega; *caelatus*, siin mõtte järele = argenteus. — **tellus**, s. o. põrand. — **adopertus** (ptcp. v. *adoperio*) kaetud. — **marmore** marmorplaatidega. — 87. **placidus** mahe, lahke. — **Saturnius** = Saturni filius (*Juppiter*, Kronos — Saturnuse poeg). — 88. **iustus** õiglane, *tubli, aus*. — 89. **dignus** vääri-line. — **pauca locutus** näitab nende ühtmeelt ja vagadust. — 90. **iudicium** otsus, soov. — **aperio**, rui, rtum, 4. avama, *teadustama*. — 91. **sacerdos**, õtis preester. — **delubrum**, i (deluo) puhastuskoht, pühakoda, tempel. — **tueor**, itus sum, 2. vaatlema, silmas pidama, *valvama, kaitsma*. — 92. **poscimus** (seisab infinitiiviga *ut* asemel, nagu *volo* ja *cupio* juures): nõuame, *palume*. — **concordes** kokkukõlas, üksmeeles. — 93. **aufferre** ära võtma. — **hora** surmatund. — **duos** s. o. mõlemaid. — 94. **bustum** (uro, ussi, ustum põletama) põletamise koht, haud. — **videam** coni. optativus. — **tumulo**, are matma. — 95. **fides**, ei truudus, *täitmine*. — **votum** (voveo) tõotus, soov. — **vota** (acc.) **fides sequitur** „nende soov läheb kohe täide“. — **tutela** (*abstractum pro concreto*, nagu *custodia*, v. 68) kaitsjad, hoidjad. — 96. **donec** niikaua kui. — **annis aevoque** (hen dia dyoin) = annis aevi. — **solutus** jõuetu, nõrk. — 97. **gradus**, us samm, *aste*. — **forte** kunagi, kord, parajasti. — 98. **loci . . . casus** = selle kohaga ühenduses olevast sündmusest. (Vanad inimesed elavad mälestustest). — **frondere** = frondescere ennast lehtedega katma, haljendama hakkama. — **Philemona** greek. acc., oleneb sõnast *conspexit*. — 99. **conspicio**, spexi, spectum, 3. tähele panema, nägema. — **senior** väga vana, rauk. — 100. **super . . . crescente cacumine vultus** = cacumine crescente super vultus; puude latv, milleks nemad muutusid, hakkas juba üle nende pea (vultus) tõusma. — **geminos** (gen. asemel) „mõlemate“. — 101. **mutua . . . reddebant** = vahetasid. — **dicta** tervitusi. — 102. **coniunx** abikaasa. — **abdita textit ora** = *tegendo abdidit*: kinni kattes, peitis ära (Jumalad andsid neile ka veel valuta surma. Ph.

sai tammeks, B. pärnaks).— **frutex**, ĩcis, m. pöösastik, *oksad*. — 103. **ostendo**, ndi, 3. näitama. — **adhuc** senini, veel nüüd. — **Thymbreius**, a, um: *Thymbres'*e jöe (Phrygia's) ääres elav. — **illic** seal. — 104. **incola** sing. seisab plur. asemel kollektiivses tähend. — **de geminö . . . corpore** (täiendus sõna „*truncos*“ juures): mõlemast kehast välja kasvanud. — **vicinos** „üksteise kõrval seisvaid“. — **truncus**, i (puu) tüvi. — 105. **non vani** (. . . **senes**) usaldusväärilised. — **neque erat, cur . . .** ei olnud põhjust, miks . . . — **fallo**, fefelli, (falsum), 3. petma, valemata. — 106. **senes**, need on selle müütose alalhoidjad. — **equidem** (adv. ühenduses 1. isikuga) tõesti, ma ise. — **pendeo**, pependi, 2. rippuma. — 107. **sertum**, i vanik, pärg (ikka paljuses: *serta*; need on siin naabrite annetused, nagu neid harilikult pühade asjade peale pandi). — **recens**, ntis värske, uus; *recentia* scil. *serta*. — **curae deum** (= *deorum*) = ii, quos ipsi di curant: jumalate hoolealused; need, kelle eest jumalad hoolt kannavad. — **coluntur**, sest et puud nüüd ise austuse osalised on.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.

Sisukord.

A. Metamorphoses.

I. Sissejuhatus	5
II. Neli maailma-ajajärku	5
III. Võitlus gigantidega	7
IV. Üputus	7
V. Deucalion ja Pyrrha	10
VI. Pyramus ja Thisbe	13
* VIa. Niobe.	16
* VIb. Lüükia talupoegade ümbermuutmise konnadeks	20
VII. Daedalus ja Icarus.	22
* VIIa. Philemon ja Baucis	24
VIII. Orpheus ja Eurydice	27
IX. Lõppsõna	29

B. Fasti.

X. Arion	29
--------------------	----

C. Tristia.

XI. Ovidius'e autobiograafia	31
--	----

XII. D. Sententiae.	34
-----------------------------	----

L i s a.

I. Prosoodia	39
II. Meetrika.	41
III. Keele iseärasused Ovidiuse luuletustes	46
IV. Mõned ettevalmistuse ja tõlke kohta käivad näpunäited.	54

---

*) Kommentaar (v. lhk. 59 all NB.).

Samalt autorilt ilmunud:

1) LADINA KEELE ÕPIRAAMAT
KESKKOOLIDELE

Kolmes jaos:

Lugemik, Grammatika, Sõnastik.

2) C. Julii Caesaris COMMENTARII
de Bello Gallico

kahe jaos:

I. Tekst (väljavalikus), II. Seletused.

3) M. TULLI CICERONIS ORATIO
IN CATILINAM PRIMA

kahe jaos:

I. Tekst, II. Seletused.

Lähemal ajal ilmuvad:

1) „Seletused B.“

Caesar'i de Bello Gallico juure.

2) Ladina-Eesti sõnastik

ja

3) Q. Horatius Flaccus'e Laulud

(väljavalikus).